

M. Svabinsky

M A X Š V A B I N S K Ý N A S L O V E N S K U

MAX ŠVABINSKÝ

NA SLOVENSKU

Jozef Kaušitz

TVAR

VÝTVARNÉ NAKLADATELSTVO BRATISLAVA

1953

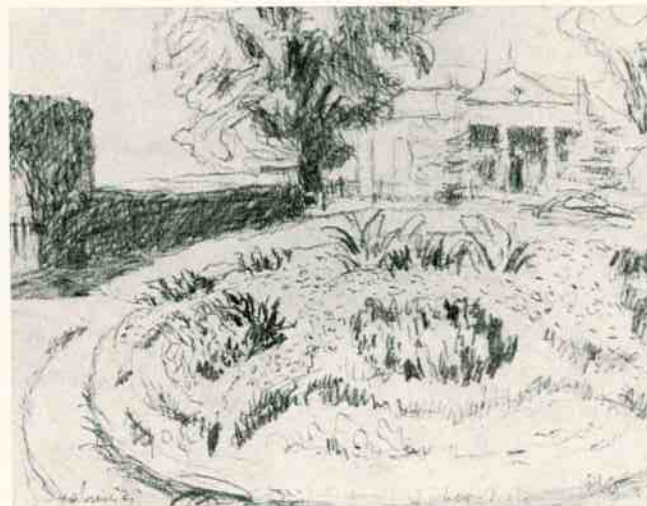

UŽNÉ svahy nízkotatranských hôľ, Orlovej, Kráľovej hole, Kráľovej skaly, Vápenice, prechádzajú strmo do malebného, čistého údolia, ktorým preteká Hron. Ten je v týchto miestach ešte štíhly, mladučký, veď prišiel na svet iba kus vyššie, tam pod Kráľovou hoľou. Žblnkoce si spevne v upravenom, rovnom koryte, podperenom húštavami jelší, zavše sa hadito kľukatí, prebehne sem a ta popod násypom železnice a zasa sa svižne uberá ďalej, v rovných čiarach koryta, k obzoru, rozoklanému horami. Na jeho ľavom brehu sa černejú zalesnené kopce predhoria Muránskej vysočiny. Pokým ti tam, na severe, spočinie pohľad na majestátnej, utišujúcej zaoblenosti obrovitých hôľ, pohľad na juh, na tie rozstrapené, srázne kopce vznecuje predstavu akéhosi utajeného dramatického diania. I potoky, pretekajúce s tejto strany do Hrona, ako by vzrušenejšie zurčaly.

Horný Hron je ako lesklá stužka, na ktorej sú navlečené kostrbaté korálky rázovitých dedín. Šumiac, Pohorelá, Heľpa, Polomka — zvučné, starodávne mená. Popri Pohorelej, vari najväčšej z horehronských dedín, ktorá je nebojácne vklinená priam medzi vypučené boky predných svahov hôľ, túli sa na druhom brehu Hrona pod osamelým vrchom — Gindurou, malá osada — Pohorelská Maša. Má iba niekoľko desiatok domcov, no pýši sa pekným zámkom — kedysi letným sídlom šľachtickej rodiny a pomerne rozľahlým parkom na obidvoch brehoch rieky. V parku pred zámkom prikrývajú koruny košatých javorov strechu úhladného prízemného domu.

V ňom prebýval pred dvoma desaťročiami počas svojho každoročného prázdninového pobytu v Pohorelskej Maši jeden z najväčších súčasných českých maliarov a grafikov, národný umelec Max Švabinský.

„Maša“ znamená hutu, vysokú pec; Pohorelskú Mašu teda vytvorili kedysi usadlosti hutných robotníkov okolo továrne na tavenie železnej rudy a výrobu železa. Horehronie bolo oddávna krajom hámorníckym, krajom odborníkov na spracovanie železnej rudy. Horehronské hámre a „vaľkovne“, ktoré vyrábaly lesklú „blachu“, boli v minulosti významom medzi prvými v celej monarchii. No so zánikom Rakúsko-Uhorska zhasínaly i horehronské maše. Umieraly na všestrannú zaostalosť. V našich rokoch sa však rozžihajú pod Nízkymi Tatrami nové, oveľa väčšie maše, roztáčajú sa nové, dokonale mechanizované „vaľkovne“, podľa kolosálneho plánu socialistickej industrializácie Slovenska.

V 17. storočí patrilo celé stredné Slovensko do majetku Rákóczyovcov. Po ich porážke vo vojnách, ktoré viedli pod heslom „Pro patria, pro libertate“ proti Viedni, rozdelil cisár tento obrovský majetok verným šľachticom a generálom. Rozľahlý komplex pozemkov, hlavne lesov, na strednom Slovensku dostal grófsky rod Koháry. V ďalších pokoleniach, keď tento rod už vymieral, stredné Slovensko sobášom prešlo do majetku šľachtického rodu Coburgovcov. Bol to vraj rozlohou najväčší súkromný majetok v celom Rakúsko-Uhorsku. Hlboké lesy, hojnosť zveri; no Coburgovci potrebovali vyťažiť z neho čo najviac. Začali lesy rúbať a z dreva vyrábať drevené uhlie, ktoré využívali na vykurovanie maše. Roztápali v nej železnú rudu, dovážanú z Dobšinej. Robotníkov si poshánali so všetkých strán. Každý okoloidúci, ak len trochu rozumel veci, bol dobrý do práce. Aká to bola práca a akú odmenu za ňu robotníci dostávali, rozpovedia ti v desivých historkách pamätníci tých čias i dnes.

Coburgovcom sa v Pohorelskej Maši páčilo. Dali si tu postaviť pekný zámok so všetkým komfortom a urobili si z neho letné sídlo. Najznámejší z nich, Ferdinand, ktorý bol pred prvou svetovou vojnou bulharským cárom, nastahoval sa doň každého leta i s celým kráľovským dvorom. Horehronie sa v ten čas otriasalo strieľaním — kráľ i jeho hostia boli vášnivými poľovníkmi.

Horehronský chudobný ľud teda navštevoval sám kráľ. Bol patrónom kostolov okolitých dedín a keď odchádzal zo slávnostnej omše, slúženej na jeho počesť, vraj veľkomožným gestom rozdával ľuďom pred kostolom drobné peniaze. Ale len do času. Po osemnástom roku zhasla jeho kráľovská sláva, no do mašovského parku zavše chodieval i potom, a dlho sa vydržal dívať na svoje bývalé sídlo. Nazývali ho naďalej „kráľom“, no pri stretnutí sa mu ukláňali už len starí ľudia.

kedysi usadlosti hutných
orehronie bolo oddávna
ly. Horehronské hámre
m medzi prvými v celej
maše. Umieraly na vše-
nové, oveľa väčšie maše,
ieho plánu socialistickej

r. Po ich porážke vo voj-
delil cisár tento obrovský
lavne lesov, na strednom
rod už vymieral, stredné
r. Bol to vraj rozlohou
ost zveri; no Coburgovci
ut drevené uhlie, ktoré
z Dobšinej. Robotníkov
eci, bol dobrý do práce.
ti v desivých historkách

kný zámok so všetkým
l, ktorý bol pred prvou
m kráľovským dvorom.
ými poľovníkmi.
om kostolov okolitých
veľkomožným gestom
nástom roku zhasla jeho
sa vydržal dívať na svoje
iňali už len starí ľudia.

SLOVENSKÝ CHLAPEC

Keď Švabinský prišiel do Maše, niektorí ľudia si ho zpočiatku zamieňali s „kráľom“, keďže i on mal náhodou šedivú briadku, nosil zelený klobúčik s kamzičou štetkou a pri chôdzi sa opieral o palicu. Neraz sa mu stalo, že na vychádzkach pod hoľami starena odbehla od nemluvňata, ktoré hojdala v plachetke, pokým mať decka s inými ženami pracovala vyššie na poli, a prišla sa mu hlboko pokloniť v domnienke, že je to „kráľ“. Švabinský v podobných prípadoch už z diaľky volal a rukou mával na prichádzajúcich: „Ja nie som kráľ, ja nie som kráľ! Ja som len obyčajný človek, ako vy!“

Tolkoto z histórie Pohorelskej Maše. Dnes už niet po „kráľovi“ ani pamiatky. A v bývalom coburgovskom zámku, ktorý bol od gruntu adaptovaný, je sanatórium.

*

Už prvé stretnutie so stredoslovenskou krajinou vznetilo vo Švabinskom, tomto veľkom majstrovi krajinárskeho umenia, nové dojmy. Bolo preň, ako neraz spomína, prekvapením, keď videl z vlaku na ceste z Banskej Bystrice hore Pohroním tie mohutné svahy Nízkych Tatier, ich nedozerné pasienky a pásiky polí, hlboko votknutých medzi ne. Všetko bolo preňho nové a pútavé. Poznal a kreslil ako mladík šírú rovinu rodnej Hanej; neskôr, už ako mladý umelec, často prebýval — pravda, tiež nie bez častého uplatnenia vlôh krajinára — na posmutnelej, ale smierlivej pahorkatine českomoravskej; a konečne ako zrelý umelec obohacoval pravidelne cez prázdniny svoje rozsiahle dielo krajinárskymi klenotmi z teplej, úrodnej polabskej roviny s Řípom a z českého Rudohoria.

V horehronskej krajine nenašiel nič z toho, čo poznal v českých a moravských krajoch. V jeho očiach to bola krajina celkom neobvyklá, jedinečná a nikdy nikde sa neopakujúca. Na Pustom Poli, kde pri prvej návšteve prenocoval, mali práve uloveného medveďa. I táto nijako nie významná udalosť naňho zapôsobila. To už boly skutočné hory, budiace rešpekt i záľubné učarovanie, o ktorom svedčí i to, že po vyjednaní nájmu spomenutého už domu v mašovskom parku majster sa hneď toho istého leta doň pristahoval a trávil tu s rodinou prvé mašovské prázdniny.

O Švabinského láske k stredoslovenskej krajine najvýrečnejšie nás presvedčujú samotné jeho krajinárske kresby. Na každom kroku svojich denných vychádzok ju pozoroval a obdivoval. Páčily sa mu tie lesnaté hory, na severe zaoblené vysokánske kopce, poväčšine holé alebo porastené borievčím, a na juhu bohato obložené tmavými lesmi, ktoré ešte väčšími sčernely, keď po nich preletel

tieň mračna. Jedinečným majstrovým schopnostiam vyjadriť v čiernobielych kresbách farebné harmónie a odtiene krajiny naskytovaly sa tu nespočetné možnosti uplatnenia. Využil ich, ako už ukazuje táto knižka, v najplnšej miere.

Pri návrate z obvyklých vychádzok a túr našiel obyčajne na stole vázu s kvetmi krásneho druhu horskej orchidey — *Cypripedium calceolus*. Pohľad na kvety teší tohto citlivého milovníka prírody.

Švabinského život v Pohorelskej Maši bol jednoduchý a krásny. Ráno, v slnečnými lúčmi prežiarenej, zbytkami rosy postriebrenej zeleni stromov a trávy vyšiel krížom cez park na každodennú vychádzku. So skicárom a skladacou sieťkou na motýle vo vrecku — je totiž veľkým znateľom a milovníkom motýľov — odbočil raz na cestu, vedúcu pri koryte Hronu k Muránskej vysočine, inokedy zamieril priamo k blízkeму, démonickému vrchu Gindure, alebo sa vydal na druhú stranu, smerom k cintorínu, k pohorelskej kaplnke, zkadiaľ vedú chodníky hore trávnaťm, húštavami porasteným svahom k nízkotatranským holiam.

Cesta k Muránskej vysočine stala sa mu najmilšou. Vinie sa pod východným úpäťm masívu Gindury, na jednom mieste sa prešmykáva pod povážlivo vyčnievajúcou veľkou skalou a zatáča sa do hlbokého údolia na juh. Pred ústím tohto údolia leží na miernom svahu rúbanisko, porastené bodľáčim, kríčkami čerňcia a borievčia. Na tomto rúbanisku sa odohralo hneď v prvých dňoch pobytu v Maši pre Švabinského dôležité stretnutie. Stretnutie s najobľúbenejším z našich motýľov.

Čarovná krása motýľov je v jeho očiach graficky najdokonalejším stelesnením nálady vrcholného leta, obdobia, na ktoré sa vždy najviac teší a ktoré má z celého roku najradšej. Je básnikom horúceho leta, doby žatvy, keď slnko na sýtomodrej oblohe žiari do úpalu, keď pukajú obilné klasy. Jeho najväčšie diela zachycujú poéziu nesmiernym svetlom zaliatych letných poludní, chvíľ, v ktorých príroda oslavou dovŕša svoju plodnosť, chvíľ závat vzbudzujúcej radosti zo súžitia človeka s prírodou. A pohľad na hebkosť motýľích krídel, na ich vrcholne vkusnú farebnú i grafickú vykrášeľnosť je preň jedným z najintenzívnejších zážitkov zbožňovaného, všetkými smyslami vnímaného leta.

Švabinský pozná motýle naše i úctyhodnú časť motýľov cudzokrajných. Od malička si robil sbierku motýľov vlastnoručne ulovených. Sbíerka sa po rokoch rozrástla, no dlho, veľmi dlho, vlastne až do mašovských prázdnin chýbal v nej vzácny a krásny motýľ — *Parnassius Apollo*. Až tu, v Pohorelskej Maši, na spomenutom rúbanisku ho videl po prvý raz v prírode živého.

elych kresbách farebné
tnenia. Využil ich, ako

kvetmi krásneho druhu
ého milovníka prírody.
no, v slnečnými lúčmi
om cez park na každo-
— je totiž veľkým zna-
te Hronu k Muránskej
hindure, alebo sa vydal
i chodníky hore trávna-

hodným úpäťm masívu
veľkou skalou a zatáča sa
ihu rúbanisko, porastené
o hneď v prvých dňoch
jším z našich motýľov.

ením nálady vrcholného
j. Je básnikom horúceho
ukajú obilné klasy. Jeho
oludní, chvíľ, v ktorých
zo súžitia človeka s prí-
bnú i grafickú vykráše-
myslami vnímaného leta.
ých. Od malička si robil
a, no dlho, veľmi dlho,
ľ — Parnassius Apollo.
v prírode živého.

Áno, bolo to v to júlové horúce predpoludnie, keď
ostal stáť so zatajeným dychom pred vysokým bodliakom,
na ktorom sedelo krásne motýľa. Na sivobielych krídlach,
na okrajoch, priezračných sta najtenší japonský papier,
zamatovo čierne fľačky, tielko chlpaté, hlavička ako ovča
s čiernymi očkami a na dolných rozprestretých krídlach
veľké, karmínovočervené oká. Ajhľa — Parnassius Apollo,
knieža našich motýľov! Švihnutie sieťkou — a už je chy-
tený! No o pár krokov zasa jeden, a vedľa neho ďalší. Bolo
to neuveriteľne krásne prekvapenie. To už si majster sadal
s tužkou v ruke na vyhriaty pník a na kolenách otvorený
skicár, na očiach okuliare, zaznamenával si prvé letmé por-
tréty tohto malého a pritom tak vznešeného tvora.

Apollo sa stal majstrovým miláčikom a symbolom
krás Slovenska. Ku každej spomienke na pobyt na Sloven-
sku viaže sa mu v duši predstava ušľachtilej krásy Apollonových krídel. Ešte i dnes, keď príde pri
prezeraní kresieb a litografií pred nezasvätencom reč na tohto motýľa, majster vravieva: „Ten je
najkrajší zo všetkých. A to je Slovák!“

★

Po ceste, vedúcej od onoho pamätného rúbaniska na juh, chlapi, spúšťajúci okliesnené kmene
dolu úbočím, vídali zrána majstra vykračovať si smerom k Muránskej vysočine. Obišiel Ginduru,
prešiel na širšiu, kolesami vozov rozbrázdenu cestu, z ktorej pod návrším odbočil chodníkom priamo
nahor. Bolo isté, že smeruje k nejakému už známemu cieľu. Chodník ho vyviedol vysoko na úbo-
čie, kde chvíľu postál, potešil sa pohľadom na zaoblené hlavy nízkotatranských hôľ, nad ktorými sa
takmer vždycky vznášaly strapaté chumače mračien; ich tiene sa ľahučko presúvaly s jedného úbo-
čia na druhé. A ztadiaľ stačilo už len pár minút cesty chodníkom, a bol pri cieľi svojej cesty.

Bolo to slnkom vyhriate návršie, porastené skutočným hájom vysokých bodliakov a borievkových
ho krovia. Bodliaky svojimi rozkvitnutými hlávkami, nehybne sa červenajúcimi v teplom závetrí,

prilákaly sem množstvo najrozličnejších motýľov, mušiek, včiel, čmeliakov, zlatohlávok a inej chrobače. Toto miesto sa stalo Švabinskému obvyklým lovištom motýľov i najoblúbenejším miestom odpočinku. Tu „odpočíval“ vždy so skicárom a tužkou v ruke. Rušný, usilovný život motýľov, hmyzu, jašteríc, syslov v tomto nenáročnom, zvláštnou vôňou vzduchu presýtenom kúte prírody ho sem lákal ustavične znovu a znovu. A nadovšetko ho lákala účasť Apollonov. Tu, na „svojom“ lovišti vedel vysedávať celé hodiny. Do skicára a na alumíniové doštičky pribúdaly stále nové a nové kresby, majstrovsky zachycujúce okamihy plné života: priletujúceho Apollona, vyhrievajúceho sa čiernoplátnika, do okvetných lístkov zaborenú zlatohlávku. Slnko i s celým vesmírom sa odrážalo na jej zlatozelených krovkách.

★

Kto kreslí v prírode, takmer sa nehýbe, splýva s ňou, ona si naň rýchle privykne a po chvíli, v ktorej sa bol usadil, vybral si objekt záľubného pozorovania, prijme ho za svojho a ukáže mu mnohé tajomstvá svojho nekonečne rozmanitého života.

Majster Švabinský vie takto dokonale vrásť do prírody a pritom zachytiť kus jej života, laickým očiam navždy ukrytého. Na svojom lovišti to robieval často. Stačilo nájsť si výhodné miesto pri vyparádenom bodliaku, vedľa húštie, obkoleseného jamôčkami jašteríc a syslov.

Kto pracuje s tužkou v ruke v prírode, nehýbe sa veľa, no veľa vidí. Na rozčeperený chochol bodliaka sadá motýľ, krídla vystiera, udržiava rovnováhu, sosačikom hľadá najsladší pramienok medoviny, a nevie, že sa v tej chvíľke rodí pod majstrovou rukou na alumíniovej doštičke jeho výrazný portrét. Zastúpené sú tu najrozličnejšie druhy: babočka biele C, admirál, s výšav sa vznáša lastovičí chvost a sadá si vedľa perletovca, na kníšúciach sa stvoloch rozkvitnutých travín pridržujú sa malé apatúry, rozličné malé nočné motýle a iná menej vzácna háveď. Z čiernych otvorov podzemných skrýš zavše vykukujú sysle. Tu hlava, tam druhá, každá sa najprv porozhliadne, na chvíľočku sa zastaví, kým si jej očka privyknú na žiaru slnka a potom zvieratko ozlomkrky uteká k inej diere. Jašteričky, tie sa neboja svetla. Tamhľa, pod vyvráteným koreňom stromu, ktorý vyzerá ako papuľa fantastického zvieraťa, rozšklabená oproti oblohe, sa chvíľami naháňajú, chvíľami vyhrievajú vari tri naraz. Pozďaleč zašuchoce čosi väčšieho — že by králik tak vysoko ?

kov, zlatohlávkov a inej
týlov i najobľúbenejším
Rušný, usilovný život
zduchu presýtenom kúte
časť Apollonov. Tu, na
iové doštičky pribúdaly
priletujúceho Apollona,
hlávkou. Slnko i s celým

le privykne a po chvíli,
vojho a ukáže mu mnohé

zitiť kus jej žitia, laickým
t si výhodné miesto pri
lov.

Na rozčeperený chochol
dá najsladší pramienok
niovej doštičke jeho vý-
mirál, s výšav sa vznáša
utých travín pridržujú sa
nych otvorov podzem-
zhliadne, na chvíľočku
krky uteká k inej diere.
mu, ktorý vyzerá ako
jú, chvíľami vyhrievajú

No znevrady všetko znehybnie, skamenie ako by účinkom zaklínadla. Nevdojak sa obzrieš po tom zaklínadle, a ono sa už zneďaleka nečujne blíži, s kamenia na peň, s pňa na bodliak — je to tieň dravca. Kaňa sa vznáša v tom hrozivom tichu nad lovištom, nad tebou, krúži, krídlami nepohne.

Až keď tieň zmizne, nebezpečenstvo pominie, život sa znova rozbúši, vari ešte prudšie, ako by chcel dobehnúť chvíľu, zameškanú kvôli tomu dravcovi.

★

Rozložitú, ľavý breh Hrona ovládajúcu horu Ginduru spomína Švabinský vždy s určitým vzrušením. V jeho očiach bola obostretá akýmsi démonickým čarom. Pohorelčania vravia, že dostala meno po neznámom šľachticovi, ktorý si pred mnohými storočiami dal postaviť na jej vrchu hrad. No stihlo ho tu veľké nešťastie. Mal jediného syna, ktorého nadovšetko miloval a ten mu padol v boji s lúpežným vojskom práve pod Gindurou. Nešťastný šľachtic vraj zo smútku zapálil svoje sídlo a odišiel, zúfalý, nevedno kam. Od tých čias je na rovinke na vrchole Gindury toľko kamenia.

Švabinský neraz kreslil jej sráz-
ny vrch so starými, častými búrkami
a hromobitím rozbitými stromami,
medzi ktorými presvitá skalný masív.
Videla sa mu vraj ako krásna starena,
ktorá už bola podstúpila preťažký,
dlhočizný život.

Nie je to ľahké dostať sa hore
na Ginduru. Švabinský ju dobýval
niekoľko ráz, a vždy s veľkou náma-
hou. Cesta je strmá, kamenitá, plná
prekážok, ako sú búrkami vyvrá-
tené stromy, lejakmi vymleté bráz-
dy, naplavené kamenie. No námaha
nie je márna. Na hornej planinke

pokocháš sa pomedzi stromami výhľadom, ktorý nemá páru. Krajina je nielen krásna, je i zádu-
čivá, vznešená a prísna. V zime schádzajú s Gindury na jej úpätie s pasienkami jelene, aby sa na-
pásly, na čom sa ešte napásť dá. Na bielom snežnom podklade ich z Maše vraj dobre vidno.

★

Návrat z rannej vychádzky bol cez väčšiu časť prázdnin návratom k dlhodychej, významom
na prvé miesto postavenej práci. Švabinský sa takmer na každé prázdniny odoberal s predsavzatím
splniť najdôležitejšiu a obyčajne i najťažšiu úlohu svojho celoročného tvorivého programu. A nestalo
sa, že by nebol toto predsavzatie plne uskutočnil. V jeho prázdninovej batožine zaberala každý rok
veľký podiel maliarska a grafická výzbroj.

V najtichšej izbe domu v mašovskom parku zariadil si Švabinský svoj prázdninový ateliér. S ne-
otrasiteľnou pravidelnosťou trávil v ňom denne určitý počet hodín a pracoval, kým hlavnú prázd-
ninovú prácu nedokončil. Jedného roku ryl do veľkej zimozeleňovej dosky drevoryt, inokedy
kreslil a maľoval skice a definitívne kartóny návrhov na výzdobu okien v svätovítskom chráme
na Hradčanoch, alebo kreslil litografickou kriedou na škrobový papier svoje najväčšie litografie.

V tridsiatom prvom roku vyryl Švabinský v Pohorelskej Maši dosku známeho veľkého drevo-
rytu „Básnik a Múza“. Dlhej, sústredenej a trpezливosti vyžadujúcej ryteckej práci dobre padlo
uplývať v tichu mašovského parku. Otvorenými oknami vnikal do ateliéru jednotvárny, uchu
príjemný šum Hrona, tečúceho obďaleč a vánok nimi zavše ohľaduplne vmietol studenú vôňu
hronskej vody. Po výdatných dúškoch práce, pri ktorej rydlo v majstrovej ruke v úzkych brázdach
odkrývalo biele mäso rytej dosky, jeho unavené oči si odpočinuly pohľadom na dobre známe obry-
sy Orlovej a Kráľovej hole, presvitajúce jemne ševeliacami korunami stromov.

Rytie dosky tónového drevorytu, akým „Básnik a Múza“ vo veľmi náročnej podobe je, žiada
od umelca harmonické uplatnenie smyslu pre výraznosť a čo najvýstižnejšie vedenie línie, pre vy-
jadrenie farbitosti a odtieňov striedaním hrubšieho a jemnejšieho rydla, a predovšetkým vyžaduje
možnosť spoľahnúť sa na pevnosť a súčasne aj na citlivosť ruky pri vedení rydla. Nie je preto div,
že Švabinský po dokončení tohto majstrovského diela povolil ruke, oddanej dlhý čas prísnej službe
ryteckej, hravú voľnosť a slobodný rozlet, aby mäkkou, vrúcňosťou dojmu rozochvenou kresbou

nielen krásna, je i zádumienkami jelene, aby sa na-
še vraj dobre vidno.

k dlhodychej, významom
y odoberal s predsavzatím
vého programu. A nestalo
utožine zaberla každý rok

prázdninový ateliér. S ne-
coval, kým hlavnú prázd-
dosky drevoryt, inokedy
n v svätovítskom chráme
svoje najväčšie litografie.
i známeho veľkého drevo-
teckej práci dobre padlo
teliéru jednotvárny, uchu
ne vmietol studenú vôňu
ej ruke v úzkych brázdach
om na dobre známe obry-
mov.

náročnej podobe je, žiada
jšie vedenie línie, pre vy-
a predovšetkým vyžaduje
ní rydla. Nie je preto div,
nej dlhý čas prísnej službe
mu rozochvenou kresbou

zachytila jeho radosť z krás letnej prírody. Radosť z toho, že v tých chvíľach je jej súčasťou, druhom
motýľov, vtákov a včiel, že dýcha s nimi spoločný, medovinou a slnkom voňajúci život. Na škrobový
papier kreslil litografickou kriedou poetické výjavy zo „svojho“ lovišťa — malý oblúbenec Apollo
vystiera si krídla na predpoludňajšom augustovom slnci na strapatom chochole bodliaka, — na-
kreslil tiež divým vínom obrastené okno mašovského domova s výhľadom na koruny stromov
v parku, záber smutnej krajiny s ihličnatými stromami z Nízkych Tatier. Pokreslené škrobové
papiere posielal do Prahy, kde ich tlačiar-litograf preniesol na kamene, s ktorých potom tlačil
hotové grafické listy. Nebolo by, pravda, bývalo možné, aby sa z Prahy do Maše dopravovali
ťažké litografické kamene a aby majster kreslil priamo na ne. Ukázalo sa, že kresba prenesením
so škrobového papiera na kameň ani v najmenšom neutrpela a že škrobový papier bez rizika pre-
niesol z Maše do Prahy i majstrove rozmerom najväčšie litografie. Takto sa Švabinského grafické
dielo za sedmoro prázdnin, strávených na Slovensku, obohatilo o krásny cyklus obsahujúci takmer
100 litografií a pôvabne členený od letných náčrtkov až k portrétom a figurálnym kompozíciám.

Tohože leta Švabinský nakreslil tužkou do svojho skicára rad skutočných krajinárskych perál,
ktoré patria k najhodnotnejším krajinárskym dielam majstrovým. Panoramatické pohľady na Nízke
Tatry, na Ginduru, na Muránsku vysočinu sa striedaly s kresbami oblačnej oblohy, na ktorej sa
čiernejú siluety dravých vtákov, zelenavého šera, pretkaného húštavami jelsí nad hladinou Hrona,
a s kresbami záberov z lovišťa, hája bodlačia a s početnými štúdiami motýľov.

O dva roky neskôr pracoval Švabinský v Pohorelskej Maši na ďalšom veľkom drevoryte,
známom ako diplom Českej akadémie vied a umení. Kým v predošlom drevoryte vyjadril s ne-
prekonateľným majstrovstvom bohaté svetelné a farebné tóny na obidvoch postavách, v tejto práci,
komponovanej technikou faksimile, šlo mu predovšetkým o priam melodický prednes línií krásneho
ženského tela. Počas tých prázdnin bolo v ovzduší mašovského ateliéru čosi z čistej, starogréckym
slnkom prežiarenej krásy Akropoly a Partenónu. Majstrova ruka tu vháňala krv prudkým tepom
do dávno vychladnutých tiel Atény, Niké a Fámý.

No tohoročný prázdninový plán nebol dohotovením onoho drevorytu vyčerpaný. Majster
vymenil rydlá za tužku a akvarelové farby a cez augustové predpoludňajšie dni začal pracovať na fa-
rebnej skici návrhu sklomalebnej výzdoby okna vo svätovítskej katedrále.

Na nasledujúce prázdniny si Švabinský už priviezol do Maše veľkú zásobu papiera, akvarelových farieb, štetcov a v lepenkových doskách hromady štúdií. V ateliéri sa čoskoro udomácnila mdlá vôňa akvarelových farieb, na kresliarskej doske sa vymieňaly papiere v presne vymieraných formátoch — majster kreslil a maľoval po častiach deväť metrov vysoký kartón, podľa ktorého bolo technikou sklenej mozaiky vyzdobené okno v prvej pravej

kaplnke svätovítskeho chrámu. Vznikalo prvé monumentálne dielo majstrovo, venované katedrále na Hradčanoch, tomuto veľkému pamätníku výtvarného umenia.

Počas jediných prázdnin, pochopiteľne, nemohol Švabinský dokončiť toto veľké, kompozične tak náročné a majstrovsky vyriešené dielo. Pracoval na ňom ešte niekoľko mesiacov v Prahe, kreslil nové štúdie figúr a časť kartónu, ktorá sa vzťahovala k posledným šiestim tabuliam okna, dokončil už zasa v Maši začiatkom nasledujúcich prázdnin.

★

Evokácia fauna, kozonoha, toho podivného tvora z antických hier, zvaného tiež satyr, tvora plného pudov, cele zaujatého krásou nýmfa a dryád, smiešneho i duchaplného tyrana pralesa, na kozích kopytách všetkému živému svoju lásku vnucujúceho milovníka života — evokácia tohto predobrazu človeka je jedným z význačných motívov Švabinského výtvarno-básnického diela. No Švabinskému nie je faun tým, čím bol antickým básnikom, Aischylovi, Sofoklovi, Euripidovi.

Na nasledujúce prázdniny Švabinský už priviezol do veľkú zásobu papiera, akvarelových farieb, štetcov a v kovových doskách hromady. V ateliéri sa čoskoro táncnila mdlá vôňa akvarelových farieb, na kresliarskej stoličke sa vymieňali papieračne vymierané formáty — majster kreslil a maloval o častiach deväť metrov veľký kartón, podľa ktorého technikou sklensej mozaiky obnovené okno v prvej pravej rovine, venované katedrále

toto veľké, kompozične usporiadané okno v Prahe, kreslil tabuliam okna, dokončil

zvaného tiež satyr, tvora jeho tyrana pralesa, na konci života — evokácia tohto tvarno-básnického diela. Ľudia, Sofoklovi, Euripidovi.

Nevidí v ňom iba divného a nezbedného tvora. Faun je mu akýmsi symbolom smyslového prilipnutia človeka k prírode, čo najintímnejšieho súžitia s ňou, symbolom panteistického povznesenia a očistenia smyslov.

Faunova rohatá hlava s blýskavými očami — motív ako by prednesený hobojom — objavila sa v Švabinského grafickom diele už dávnejšie. No až v Pohorelskej Maši sa začaly rozvíjať na tento motív prvé vety väčšej skladby, ktorá sa v nasledujúcich rokoch rozrástla na krásnom pôdoryse básne o satyrovi od francúzskeho klasika V. Huga na veľké cyklické dielo, na apoteózu človeka ako najdokonalejšej súčasti prírody, jej podmaniteľa a tiež oddaného, milostne rozochveného obdivovateľa.

S Hugovou básňou „Satyr“ z epeje jeho „Legendy vekov“ sa Švabinský soznámil v preklade svojho životopisca, známeho dejepisca umenia Františka Žákavca. Ku knižnému vydaniu Švabinského kresieb z Talianska napísal Žákavec sprievodný text a pripojil k nemu tento preklad Hugovho „hymnického sna o človeku víťaznom, ktorý v sebe premohol zviera a, zbaviac sa raz poručníctva vymyslených bohov a dosadených kráľov, má tvoriť v ideálnej voľnosti, v súzvuku s nekonečnou prírodou“. Na Švabinského Hugova báseň mocne zapôsobila. V jej veršoch našiel vyspievané mnohé svoje predstavy, sny a myšlienky a po rokoch i predlohu k vlastnej výtvarnej básni.

Max Švabinský má rád miesta, v ktorých je príroda nedotknutá, ťažko prístupná a teplá, v ktorých korenito, prirodzene vonia, v ktorých keď sa ocitneš, nevdojak musíš myslieť na lásku. V Pohorelskej Maši našiel takéto kúty na brehoch Hrona, zarastených džungľou lopúchov a vysokých travín. Neraz

kreslil tužkou i litografickou kriedou tieto „džungle“ a dobre mu bolo medzi neuveriteľne veľkými lopúchovými listami plnými dier od hmyzu a slimákov, v príjemnej smesi vône vrbového prútia, vody a odumrelej trávy, v zelenastom šere, oživenom geometrickým letom vážok a vodných šidiel. Nemohol pritom nemyslieť na prazákľadný mýtus života — mýtus Erosa, boha a tajného vládcu. A v týchto chvíľach stačilo, aby si v duchu pripomenul prvé verše Hugovej básne o satyrovi a pred očami sa mu vynorila vidina, ako sa cez potok brodí chlpatý faun a prenáša na svojom chrbte nymfu, ktorá sa bojí studených vlniek potoka.

V tridsiatom štvrtom roku nakreslil Švabinský v Maši uhľom prvé dve veľké kresby na tému „faunov deň“. Na prvej zastihuje fauna v milostnej hre s nymfou pri potoku, v scenerii „džungle“ horehronského potoka, pravda, prebásnenej do rozmerov skutočného pralesa, nad ktorým sa týči hora, pripomínajúca Orlovú. Druhá kresba zachycuje neporovnateľným kresliarskym majstrovstvom spomenutú už vidinu fauna, oddane slúžiaceho nymfe ako prievozník. No tieto kresby ešte neboli priamo späté s Hugovou básňou, i keď ich vznik bol ňou iste aspoň čiastočne podmienený. To isté možno povedať i o pôsobivej litografii „Odpočívajúci Pan“ z nasledujúcich prázdnin, znázorňujúcej tohto rohatého boha pastierov a stád, ako leží horeznačky s rukami pod hlavou vo vysokej tráve a sníva o čomsi, s pohľadom upretým na oblohu.

Až v tridsiatom ôsmom roku kreslí Švabinský v Pohorelskej Maši — a to sú jeho posledné prázdniny na Slovensku, keďže sa už zmráka k vojne — prvé litografie, ktoré vedome nazýva „ilustráciami k básni Victora Huga — Satyr“. Používa pritom kresby a štúdie z minulých rokov. Tým sa otvára tematicky uzavretý cyklus dvadsiatich veľkých litografií, viažúcich sa k tomuto krásnemu príbehu o satyrovi, prvom veštcovi, zvestujúcom bohom na Olympe víťazstvo prírody a onoho malého, v zemi a blate sa brodiaceho tvora — človeka nad nimi.

V satyrskom cykle sa Švabinského kresliarske umenie rozzvučalo na všetky registre. Švabinského-figuralistu a krajinára viedol pri tvorení týchto litografií Švabinský-básnik. Nie sú to iba ilustrácie, ktoré by sa pridržiavali daného textu. Sú to samostatné, slobodne a poeticky komponované obrazy, v ktorých vyjadril svoju lásku k prírode, k človeku a svoju vieru v neho.

Ako by nás netešilo, že ku krajinám najkrajších listov tohto cyklu bola majstrovi predobrazom príroda na Horehroní?

bolo medzi neuveriteľne
nej smesi vône vrbového
im letom vážok a vodných
tus Erosa, boha a tajného
Hugovej básne o satyrovi
prenáša na svojom chrbte

dve veľké kresby na tému
roku, v scenerii „džungle“
talesa, nad ktorým sa týči
n kresliarskym majstrov-
zník. No tieto kresby ešte
oň čiastočne podmienený.
z nasledujúcich prázdnin,
rukami pod hlavou vo vy-

— a to sú jeho posledné
ie, ktoré vedome nazýva
štúdie z minulých rokov.
í, viažúcich sa k tomuto
Olympe víťazstvo prírody

tky registre. Švabinského-
k. Nie sú to iba ilustrácie,
ky komponované obrazy,

la majstrovi predobrazom

V grafickom a kresliarskom diele Švabinského, vytvorenom na Slovensku, je niekoľko vý-
značných portrétnych prác. Tieto portréty neznámych, krásnych ľudí z Horehronia vystupujú
z diela Švabinského ako ušľachtilé, sýtobelasé kvety enciánov — ktoré má pre ich krásnu farbu
a tvar tak rád — na svahoch vysokých hôr. Milovník a znateľ motýľov pozná a rovnakou láskou
miluje i kvety; motýľ a kvet sú mu jedinou realitou. Milovník a obdivovateľ krás krajiny musí byť
i milovníkom krásy ľudí, ktorí sú dietkami tej krajiny, jej kvetmi.

Horehronský ľud si uchováva svoj kroj. Pohoreľčianky, Hel'pianky, ženy od Šumiaca, pracujúce
na poli, vyzerajú vo svojich rukávcoch, čepcoch a vyšitých zásterách skutočne ako mierne roztanco-
vané belavé lúčne kvety. Majstrova tužka a litografická krieda zaznamenala v kresbách desiatky
figúr tohto kraja: svákov v konopných, na prsiach povyšovaných košeliach a v úzkych bielych
nohaviciach z ovčej vlny; jeden sa vracia z hory, iný kosí mláďzu, alebo unaveným, kolembavým
krokom kráča vedľa koňa; tamten zasa hrubým okovaným drúkom nadvihuje okliesnený jedľový
kmeň; tiež dievčinu kreslil, ktorá sa rozvážnymi dlhými krokmi vracia zpoza Gindury, kam bola
niesla „frištík“ chlapom, voziacim kláty, a starenu, pričupnutú pod roľou pri deťoch.

Jedného dňa zazrel majster mladú ženu v kroji, ako rezkými pohybmi kosí mláďzu. Zapáchala
sa mu, videl v nej typ slovenskej ženy tak zovňajškom ako aj duševným pôvabom, ktorý vyjadrovala
jej prísna tvár. Odkázal jej, či by sa neprišla ukázať, že by ju rád kreslil. A prišla, nebála sa toho pána
so šedivejúcou už briadkou a prenikavým, sivým pohľadom. Prišla i na druhý deň a sedela mu vo vy-
šivanom čepci a bielych rukávcoch, s rukami pred sebou skríženými; tmavé oči, posadené ďaleko
od seba v súmernej, oblej tvári, upierala kamsi k nohám majstrovho stojana. V jemných, krásu
vychutnávajúcich líniách bolo niečo z nehy, s akou siahame po najľúbeznejších výtvoroch prírody.

Iné portrétné práce z Pohorelskej Maše sú priamo späté so Švabinského monumentálnym
dielom — mozaikovou výzdobou tzv. posmrtnej kaplny za hlavnou sieňou Mauzólea v Národnom
pamätníku na hore Vítkove v Prahe. V tridsiatom siedmom roku, keď mal toto dielo rozpracované,
riešil v Maši skupinu alegorických postáv, ktoré mali personifikovať jednotlivé krajiny republiky.
Chýbajúcu alegorickú postavu Slovenska našiel v mládencovi z Pohorelej, ktorého nakreslil v celej
postave, v kroji, s ošatkou jablák v rukách. Tohto mládenca kreslil Švabinský týchže prázdnin
ešte raz, a to z profilu, v červene lemovanej kabanici.

Pri pohľade na tieto portréty nemožno si nepripomenúť v duchu kresby dedinských dievčín a mládencov od Jozefa Mánesa. Švabinský ich nakreslil vzdušnejšou, menej precizovanou a tiež farebnejšie pôsobiacou čiarou — čo už z techniky kresby litografickou kriedou vyplýva — a možno ich plným právom zaradiť medzi kresliarske klenoty, vytvorené jemnou a tak citlivou rukou nesmrteľného Mánesa.

★

Možno naisto povedať, že Švabinského krajinárske práce, vytvorené na Slovensku, patria medzi poeticky najúčinnnejšie a kresebne k navyjššiemu majstrovstvu vynesené činy v celom kontexte jeho krajinárskeho diela. V čom tkvie krása, sila, realistická presvedčivosť týchto kresieb?

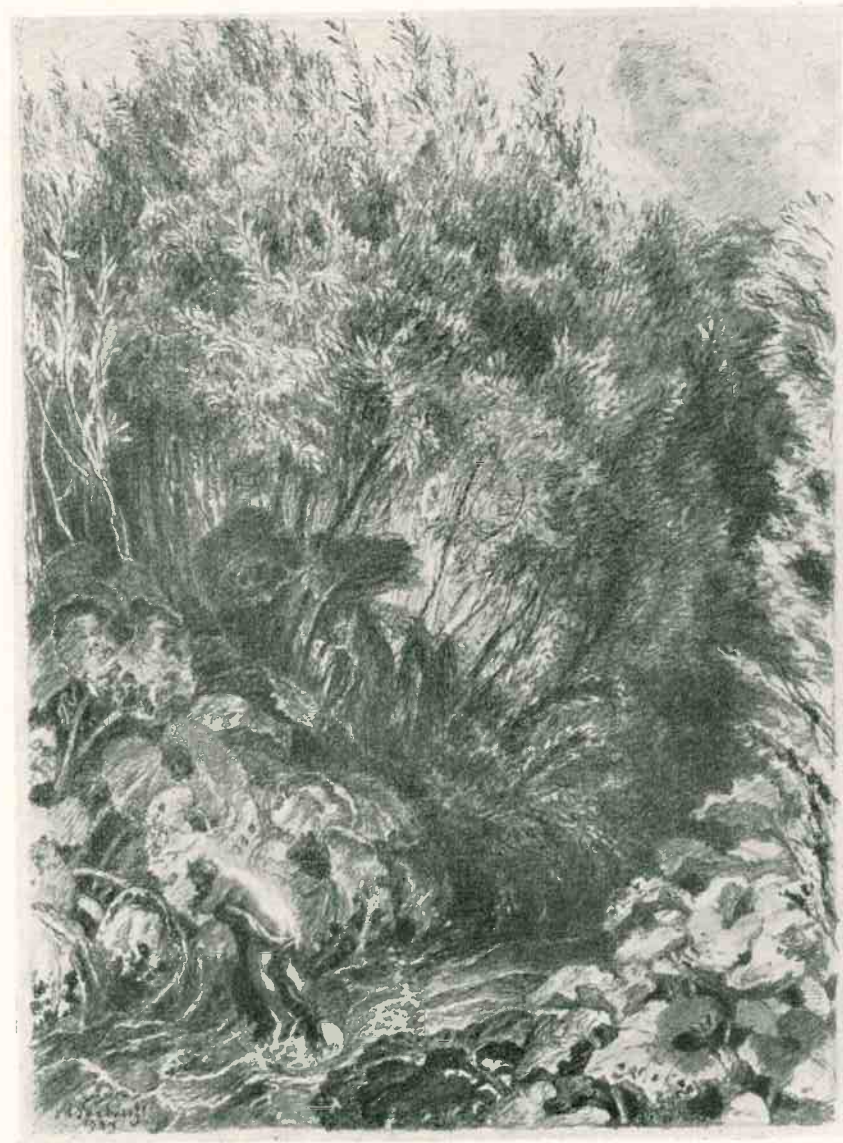
Kto aspoň zčasti pozná Švabinského dielo, vie, že je predovšetkým dokonalým kresliarom. A z toho vyplýva jedinečnosť celého jeho bohate rozvetveného výtvarného diela. „Kresba je poctivosťou umenia,“ povedal istý slávny maliar, a túto devízu splňuje Švabinský od prvých umeleckých prejavov s najlepším svedomím a zadostučinením podnes. Jeho technická zručnosť je taká vyspelá, že sa v každej kresbe uplatňuje v najvyššej miere a pritom nepúta na seba pozornosť diváka. Kresba sa zdá byť vytvorená s ihravou ľahkosťou, niet v nej ani najmenších stôp po zápase o vyjadrenie priestoru, svetla a farebných hodnôt. Obrisy jednotlivých detailov nie sú tak výrazné, aby hrozilo nebezpečenstvo rozbitia celkovej kompozície, ale splývajú pritom s kresbou práve len natolko, nakoľko si to žiada dokonalé tvarové a farebné charakterizovanie videného. Slovom, Švabinského kresby sú obdivuhodným príkladom toho, ako kresbou vyjadriť čo najviac tak, aby bolo čo najmenej vidno technické zvládnutie kresliarskych problémov.

O Švabinskom sa vraví, že v jedinej sekunde vidí viac, ako iný za celé hodiny. S hľadiska výtvarného videnia je na tom veľa pravdy. Z toho, čo ho upúta, vie v okamihu zrakom absorbovať a súčasne prehodnotiť do výtvarných meradiel všetko, čo videný objekt najväčšmi charakterizuje, čo ho robí zaujímavým, prípadne krásnym. No zrkový vnem súčasne rozohráva v ňom vnemy citové. A je známe, že Švabinský je veľmajstrom vo vyjadrovaní citových vnemov kresbou. Angažovaním celej citovej sústavy pri kresebnom prejave dosahuje to, že z videného vie zachytiť to najdôležitejšie prostriedkami čo najjednoduchšími, s vyberaným výtvarným vkusom a s akousi šla-

resby dedinských dievčin
lenej precizovanou a tiež
edou vyplýva — a možno
iou a tak citlivou rukou

ené na Slovensku, patria
vynesené činy v celom
vedčivosť týchto kresieb ?
a dokonalým kresliarom.
to diela. „Kresba je pocti-
ký od prvých umeleckých
zručnosť je taká vyspelá,
pozornosť diváka. Kresba
p po zápase o vyjadrenie
i tak výrazné, aby hrozilo
esbou práve len natolko,
ho. Slovom, Švabinského
viac tak, aby bolo čo naj-

elé hodiny. S hľadiska vý-
mihu zrakom absorbovať
najväčšmi charakterizuje,
rozohráva v ňom vnemy
a vnemov kresbou. Anga-
leného vie zachytiť to naj-
n vkusom a s akousi šla-

SATYR S NYMFOU

chetnou radosťou, ktorá zachováva i pri detailnom prevedení kresieb pútavú sviežosť pôvodnej predstavy v umelcovej duši.

Švabinského kresby a litografie zo Slovenska charakterizuje, ako sme spomenuli, predovšetkým ich bohatá výtvarno-poetická náplň. I v najmenších z nich, v štúdiách motýľov, letmých náčrtoch krajín, plne sa odráža jeho radosť z krás prírody, z možnosti vnárať sa do jej tepla, vnímať všetky jej vône, tvary a farby. Charakteristickým znakom krajinárskych i figurálnych jeho diel je tiež ich dokonalá skladebnosť a výtvarná dohотовenosť. Každá z kresieb je samostatným celkom, majstrovsky komponovaným, ktorého všetky výtvarné složky sú späté s neobyčajným vkusom a taktom. Dokonalá súhra detailov spôsobuje, že ich celkový účin je monumentálny.

Každé z týchto diel má svoju ideovú tému. Kresby a grafické listy zo Slovenska sú plné myšlienok. Sú to akési dômyselné variácie na tému vyznania pozitívnej koncepcie života, žitého zdravými, vnímavými ľuďmi. Života žitého v stálom a úzkom sväzku s prírodou.

★

Za slnečných letných a jesenných dní bol pobyt v Maši idylicky krásny. Ale beda, keď prišla víchrica a búrka. Nad Muránskou vysočinou alebo nad Kráľovou hoľou sa saskupila ako by akási armáda čiernych mračien. To už zavše zadul prudký vietor, ktorý hlboko začrel do korún stromov a pritlačil k zemi prútie jelšového húštia. Pri jeho prvých náporoch pridala každý, kto bol vonku, do kroku, svákovia, voziaci polená, popohnali dobytok. Ale Švabinský, ak bol v tú chvíľu práve na vychádzke, vytiahol skicár a tužku, posadil si klobúčik tuhšie na hlavu, sadol na nejaký peň a rýchle kreslil. Rád kreslil krajiny pred búrkou. Vždy ho pútal vzhľad prírody, oddávajúcej sa živelnému vybúreniu sa víchrov, dažďa, hromobitia. Všetko nadobúda v tej chvíli iné tvary, má iné osvetlenie a farby. Je v tom inšpirujúca dráma, akú vedľa inscenovať len prírodné živly.

Švabinský kreslil, kým sa čierne mračná neslialy a hrozivo nezošedly. Potom bolo treba prestať a hľadať skryšiu. Neraz ho v takej chvíli práca upútala natoľko, že ho prerušily až prvé kvapky dažďa, dopadnuvšie mu na kresbu. Je to preň charakteristické. Všetko, čo kreslí, chce poznať priamo, bezprostredne, chce to zažiť, a nie iba predstaviť si. Preto v jeho dielach pulzuje život, niet v nich umelých inscenácií, nasilu vymyslených dekórov. Ku všetkému, čo z prírody prenáša do väčších

pútavú sviežosť pôvodnej

spomenuli, predovšetkým motýľov, letných náčrtoch lo jej tepla, vnímať všetky urálnych jeho diel je tiež umostatným celkom, maj-čajným vkusom a taktom. y.

Slovenska sú plné myšlie- e života, žitého zdravými,

ásny. Ale beda, keď prišla sa saskupila ako by akási začrel do korún stromov lal každý, kto bol vonku, ak bol v tú chvíľu práve avu, sadol na nejaký peň l prírody, oddávajúcej sa ej chvíli iné tvary, má iné rírodné živly.

Potom bolo treba prestať šily až prvé kvapky dažďa, eslí, chce poznať priamo, pulzuje život, niet v nich írody prenáša do väčších

kompozícií, kreslí si najprv štúdie, i keď kresliar, akým je, vedel by veru mnoho a správne nakresliť aj z pamäti.

Búrky a víchrice v Maši bývajú strašné. Nastáva skutočné zúrenie vetra, a Švabinský si podnes spomína na hrozivú scénu, ktorú, plný strachu, sledoval raz z okna. Smršť pochytila statný strom pri ceste pred domom a v stĺpe zví-reného prachu, lístia, polámaných haluzí ho vytrhla i s ko-reňmi zo zeme. Nie je to, pravda, nijaká zvláštnosť, a takmer každá letná búrka navystrája viacej podobných kúskov. No vo Švabinskom, tak zaujatom obdivovateľovi a znalcovi prírody, zanechá každá taká udalosť hlboký dojem.

Stalo sa raz, že po veľkej búrke, ktorá zanechala vyvrátené stromy, vyšiel Švabinský na vychádzku na čistinu pod lesom, na ktorej bolo veľa enciánov — jeho obľúbe-ných kvetov. Bol už podvečer, slnko zapadalo pod zlatou žiarou svojich lúčov a na polianke sa objavila intenzívna dúha. Jej oblúk sa klenul neďaleko, priamo nad zemou, takže sa zdalo, že sa jedným koncom dotýka ešte mokrej trávy, pokým druhý sa strácal v ustupujúcich mračnách. Poblíž dúhy vykukol na vyjasnenej časti oblohy biely kosáček mesiaca. Bola to nevídaná sceneria. Jedovatá zeleň trávy, ešte plnej vody, červenasté, zapadujúcim slnkom ožiarené mračná, v tráve sýtobelase kvety enciánov, okružené šťavnatou zeleňou mo-krých listov.

Na druhý deň Švabinský nakreslil tento nezabudnuteľný obraz na škrobový papier. No cítil, že tým nie je vec skončená. Tento zážitok sa mu vryl hlboko do pamäti a nosil ho v hlave stále svieži i s jeho fascinujúcimi farebnými harmóniami. Až v ťažkých dobách minulej vojny, keď pohľad na svet bol do krvi smutný, použil túto čarovnú spomienku pri voľbe námetu olejového obrazu „Orfeus“. Oblúk dúhy, zjavivšej sa nad horehranskou poliankou, klenie sa súčasne nad Orfeom, ktorý sedí na vyvýšenom mieste na pni a dáva svojim husliam spievať presmutnú pieseň o ľudskom utrpení.

Koncom augusta hlási sa na Horehroní jeseň už výraznými akordmi. V Pohorelskej Maši, obstúpenej horami, sa zavčas začína stmievať. Na stráni poblíž cintorína sa vynárajú prvé znaky jesennej, trochu clivej nálady. Na horách vidno zrána a v podvečer rozťahnuté chumáče hmly.

Švabinský, veľký milovník leta, vždy plne oceňoval i krásy mašovskej jesene. Veď táto krajina, ktorá mu tak pevne prirástla k srdcu, v začiatkoch jesene iba skrásnela. V prvých jesenných dňoch, ešte plných slnka, oblieka si nový, čarovný šat. Ako krásne sa pod jasnou oblohou vynímaly žltnúce koruny listnatých stromov, keď vzduch voňal mládzou a na múroch visely červené závoje psieho vína! No v duši sa jednako ozval tón clivosti, lebo deň sa jednotaj krátil a stávalo sa čoraz častejšie, že ráno pri prvom pohľade na Orlovú a Kráľovu hoľu boli ich oblé temená biele. Čarovná farebná sceneria jesenných dní sa s náhlým večerom končievala v čoraz citeľnejšom chlade.

Švabinský s prichádzajúcou jeseňou nepovolil vo vychádzkach a túrach, ani na svoje lovište neprestal chodiť. I dlhá, mierne stúpajúca cesta od cintorína ku kaplnke na poliach ho v ten čas rovnako vábila. Bolo to, pravda, iné ako v plnom lete. Iné osvetlenie, iná obloha, iné mračná. Vápnom obielená kaplnka na vršku presvitala z dialky, i keď padal drobný jesenný dážď, na ktorý ženy, vykopávajúce zemiaky na blízkych poliach, nedbaly. Ich deti s vrecami na hlavách, deti oveľa vážnejšie a tvrdším životom poznačené ako deti české, s údivom a bážňou pokukovali na prichádzajúceho.

Vyššie na polianke pod Tatrami, kde na okraji húštin kvitly enciány, našiel majster často voľne sa popásajúce kone. Každé zviera akosi skrásnie, keď sa môže voľne pohybovať v prírode. A kone vari najväčšmi. Pružné línie ich zohnutých šijí pri paši kreslil majster neraz. Neskôr, keď už enciány odkvitaly, začaly sa na lúkach a rúbaniskách otvárať skromné fialové kvietky ocúnov. No to už začínalo byť chladno.

Povedali sme, že majster ostal svojmu lovištu verný i v jesenných dňoch. Stretával sa tam v ten čas s mladým pastierom kráv, ktorý, len čo zazrel majstra, prihnal stádo bližšie, aby mohol vysedávať pri majstrovi a pozorovať ho. Majster pastierika tiež kreslil, s kabaničkou na pleci, v guľatom klobúčiku, na krku so zahnutou trúbou, v klincami obitých bagančiach, s bičom v ruke. A tohto chlapca s dobromyseľnou, širokou tvárou nájdeme i s jeho stádom v alegorickej kresbe uhľom, nazvanej „Babie leto na Slovensku“. Na tejto kresbe zachytil Švabinský jeden z úkazov

dmí. V Pohorelskej Maši, na sa vynárajú prvé znaky oztiahnuté chumáče hmly. kej jesene. Veď táto krajina, V prvých jesenných dňoch, oblohou vynímaly žltnúce isely červené závoje psieho a stávalo sa čoraz častejšie, ená biele. Čarovná farebná om chlade.

úrach, ani na svoje lovište te na poliach ho v ten čas e, iná obloha, iné mračná. bný jesenný dážď, na ktorý vrecami na hlavách, deti bázňou pokukovali na pri-

našiel majster často voľne sa ovať v prírode. A kone vari z. Neskôr, keď už enciány svietky ocúnov. No to už

óoch. Stretával sa tam v ten l stádo bližšie, aby mohol kabaničkou na pleci, v gu-gančiach, s bičom v ruke. ádom v alegorickej kresbe Švabinský jeden z úkazov

blížiacej sa jesene, ktorý tak rád vídal na lovišti. Na dozrievajúce chocholy bodliakov sadajú stehlíky a zobáčikmi z nich vyťahujú semienka, prirastené k chumáčikom bielych mäkkých vláken. Keď zaveje vietor, rozletia sa tieto chumáčky povetrím a v slnečných lúčoch sa lesknú na podklade belasej oblohy ako zo striebra.

★

Postupom času bolo ochladenie a včasné stmievanie dní v Maši čoraz naliehavejšie. A keď na skale pod Gindurou začaly húkať sovy, prišiel čas pomýšľať na lúčenie so Slovenskom. S myšlienkou na návrat do Prahy boli späť pocity clivosti z lúčenia, ale tiež radosť z toho, že zase nastane normálny pracovný život, že prídu nové práce a povinnosti.

Švabinský odchádzal z Pohorelskej Maše vždy s ťažkým srdcom. Nerád sa lúčil, pravda, už iba v spomienkach, s tými horúcimi dňami leta, so žiarivými poludniami, s prechádzkami pod Gindurou a s vysedávaním na lovišti. No utešoval ho výhľad, že o rok príde zase do Maše, že sa tu zase zjavia Apollony a pod horami bude kvitnúť ušlachtilá orchidea.

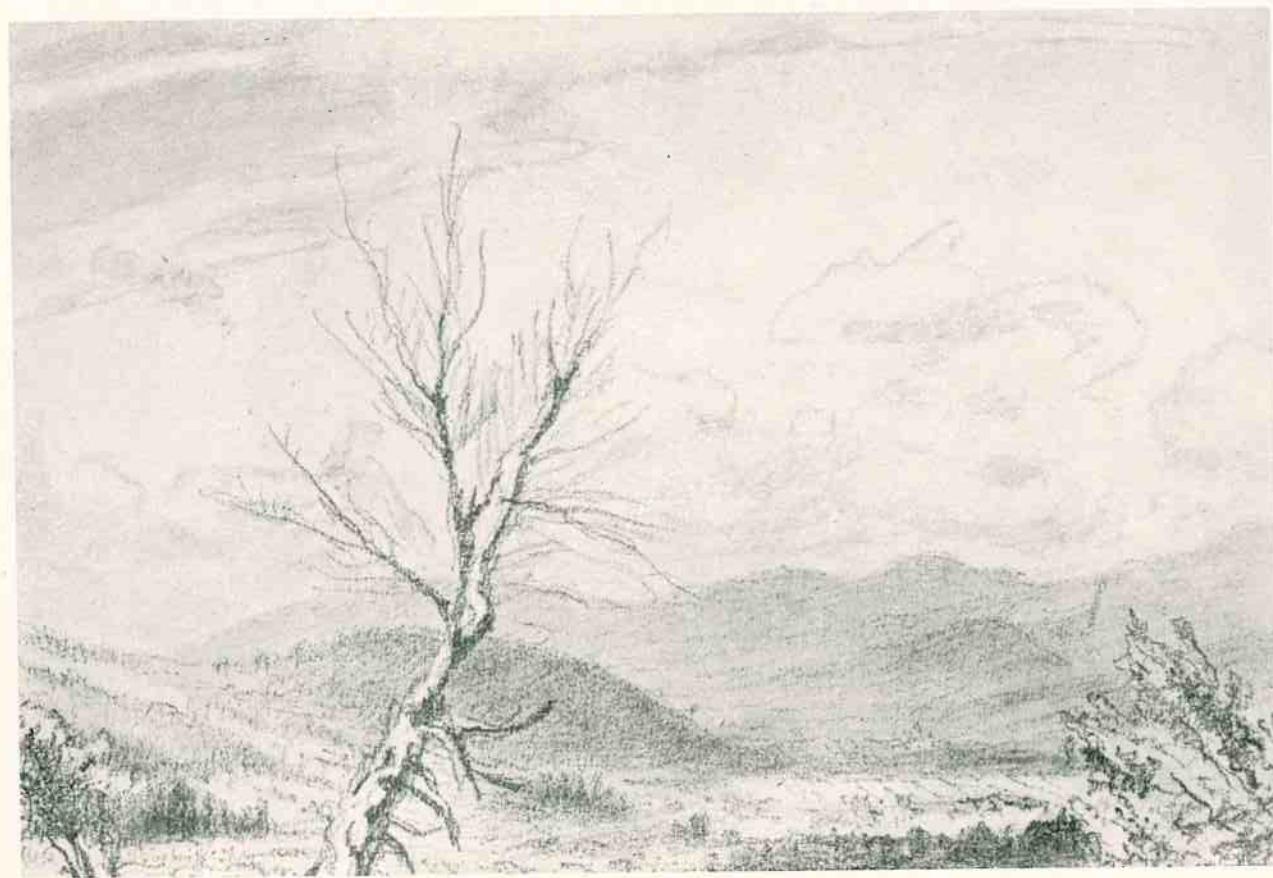
Švabinský má rád Slovensko. Slovenská krajina ho inšpirovala na krásne umelecké činy. V jeho pobyte na Slovensku bolo niečo, možno povedať, z mileneckého súžitia s prírodou, ktoré zanechalo v srdci tohto veľkého umelca a človeka veľa krásnych spomienok, podnes živých.

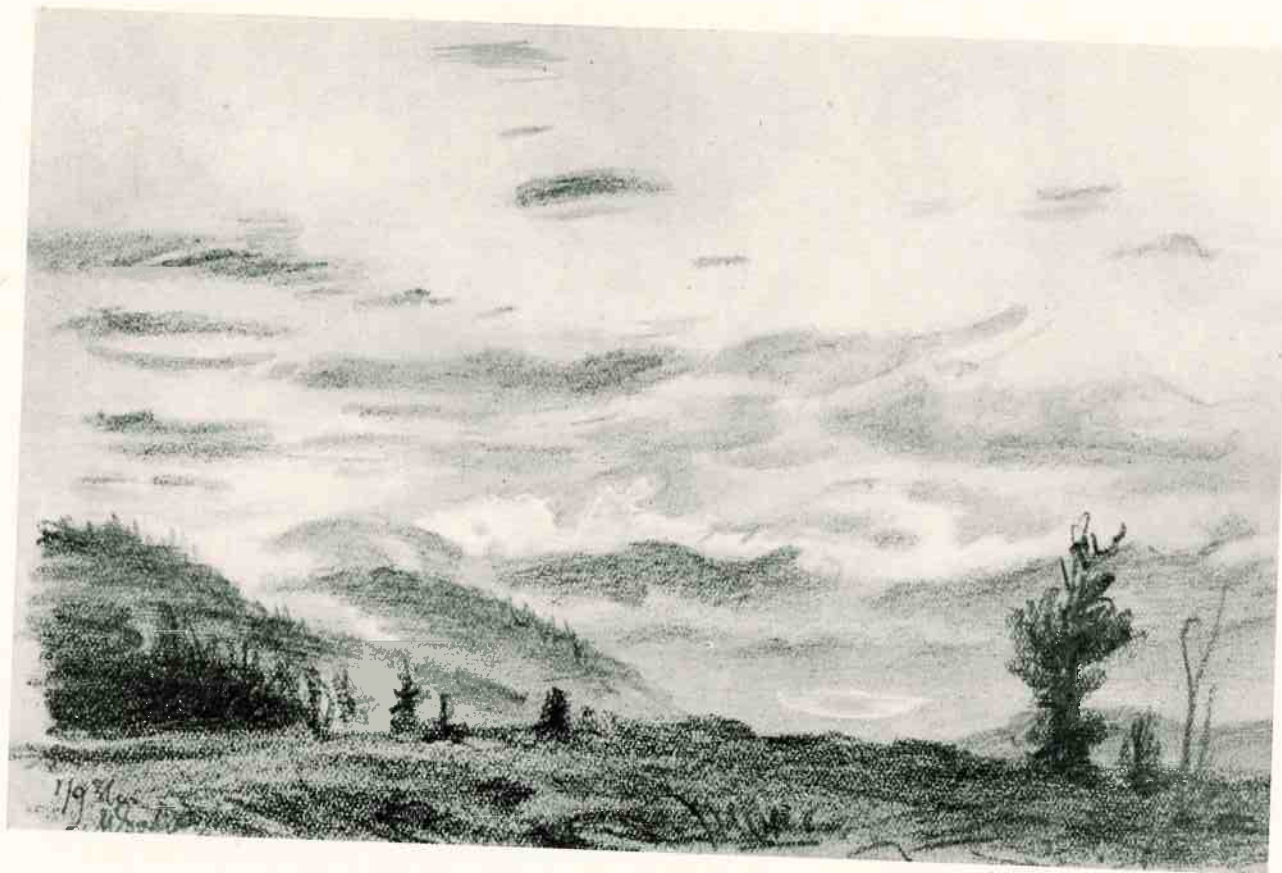
O B R A Z O V Á Č A S Ť

POLUDNIE NA HORÁCH

1. RÁNO V NÍZKYCH TATRÁCH

2. HMLY NA HORÁCH

2. HMLY NA HORÁCH

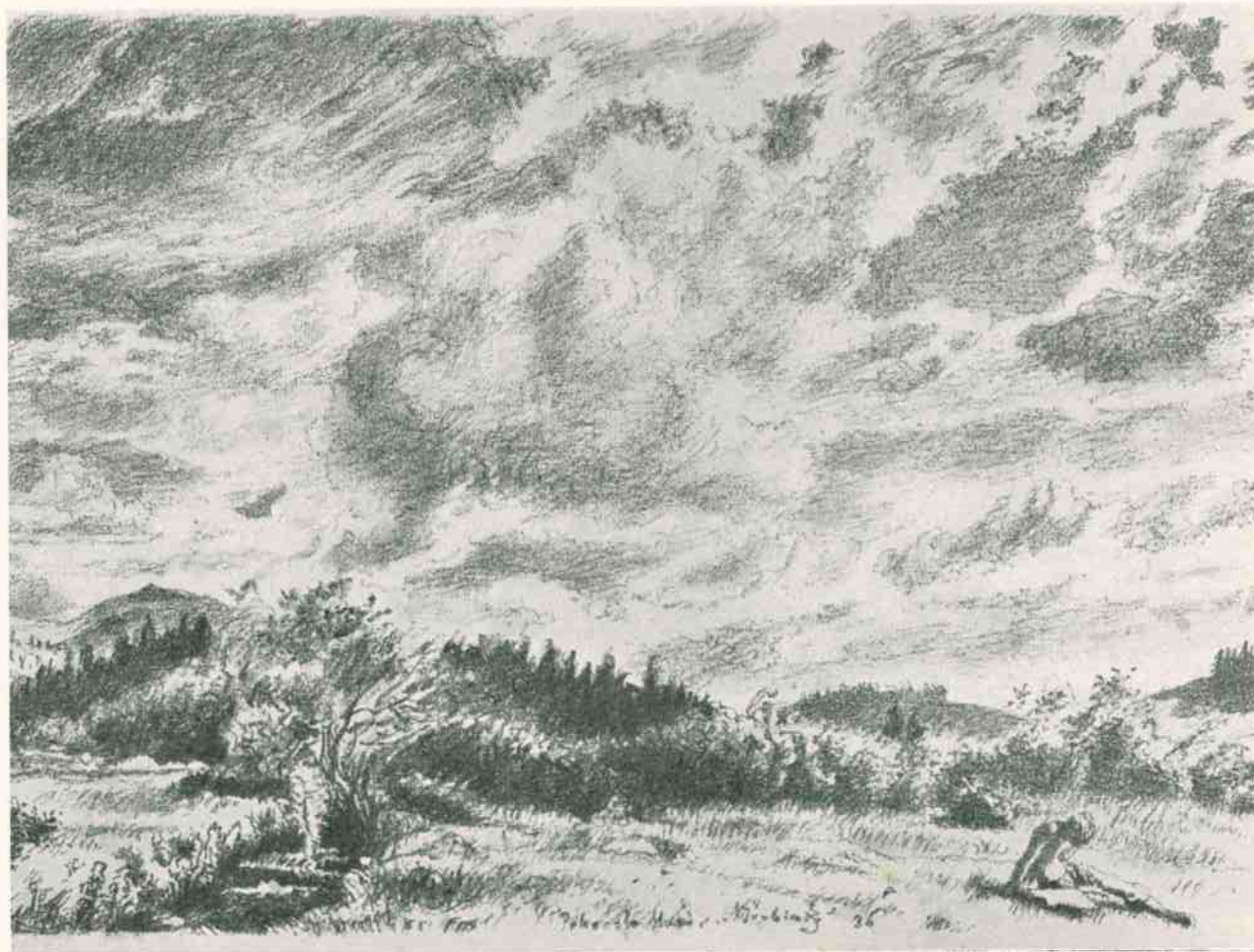
3. SVETLÝ ZÁPAD

4. MRAČNÁ A TIENE NA ORLOVEJ

RAČNÁ A TIENE NA ORLOVEJ

5. KRAJINA S CHLAPCOM

6. S NASBIERANÝM HALUZÍM

6. S NASBIERANÝM HALUZÍM

7. KOPANIE ZEMIAKOV PRI KAPLNKE

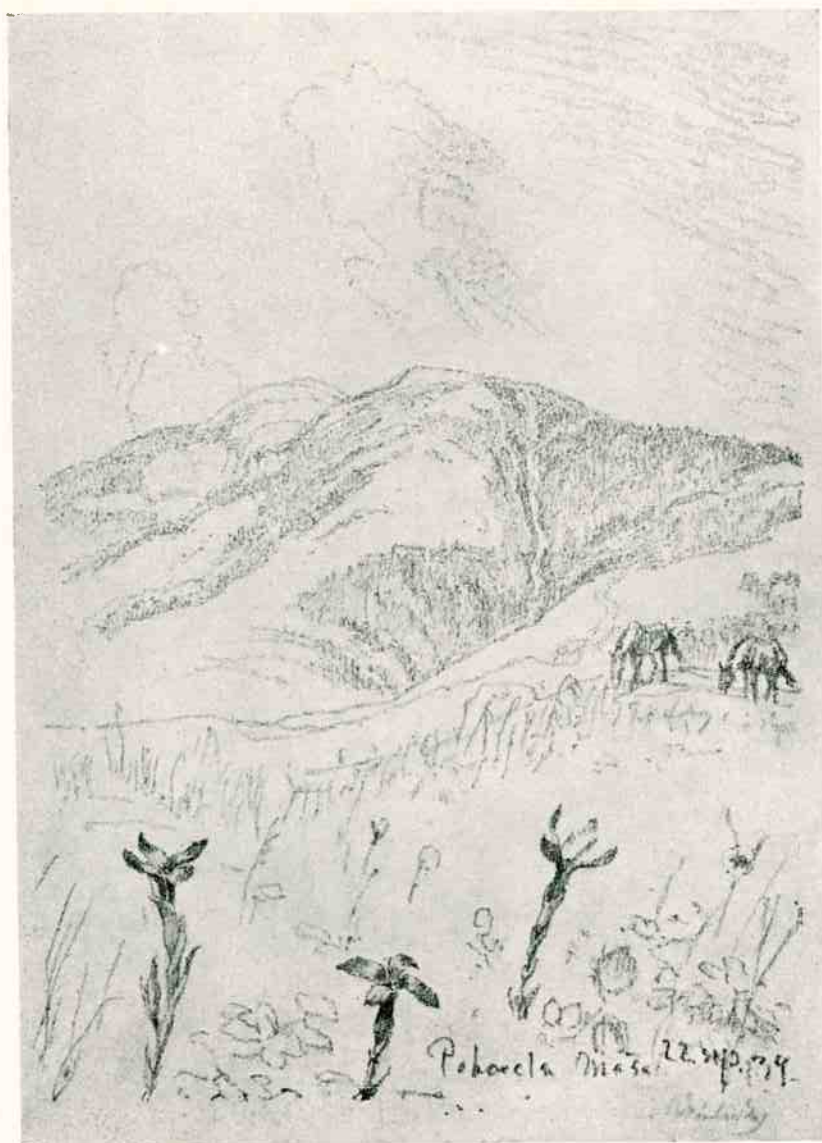

8. Z PASTVY

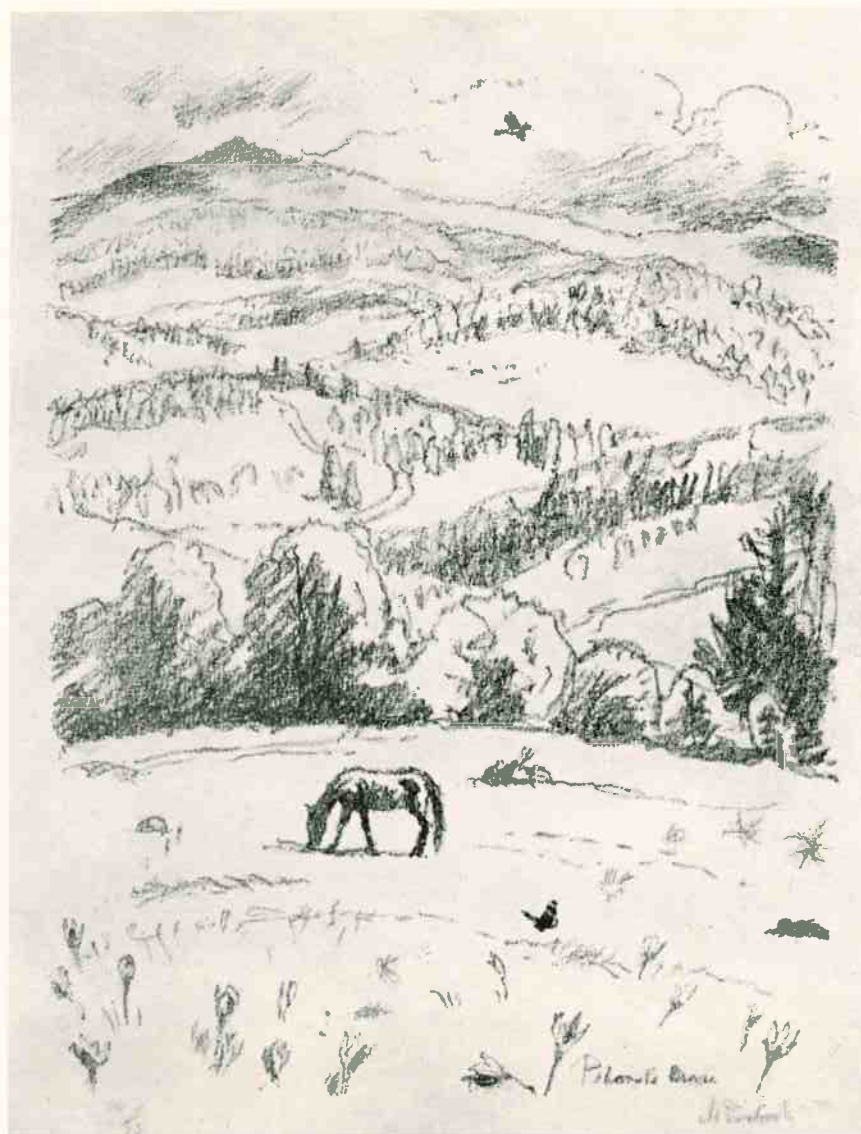
9. KRAVY NA PASTVE

Pohorela Mária 22. IV. 1919

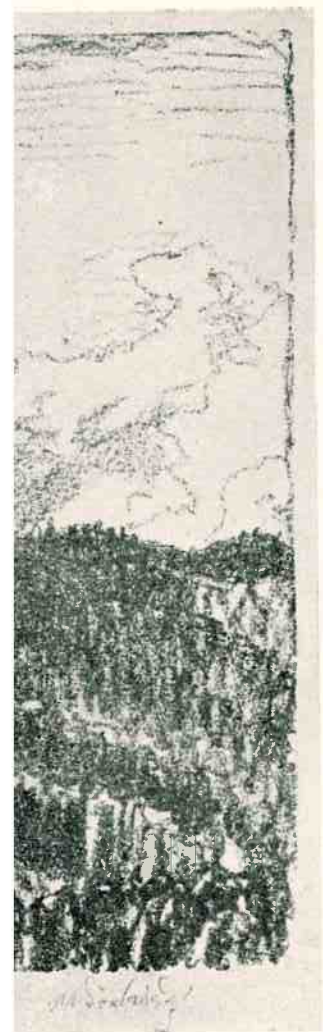
10. ENCIÁNY NA HORÁCH

11. OCÚNY

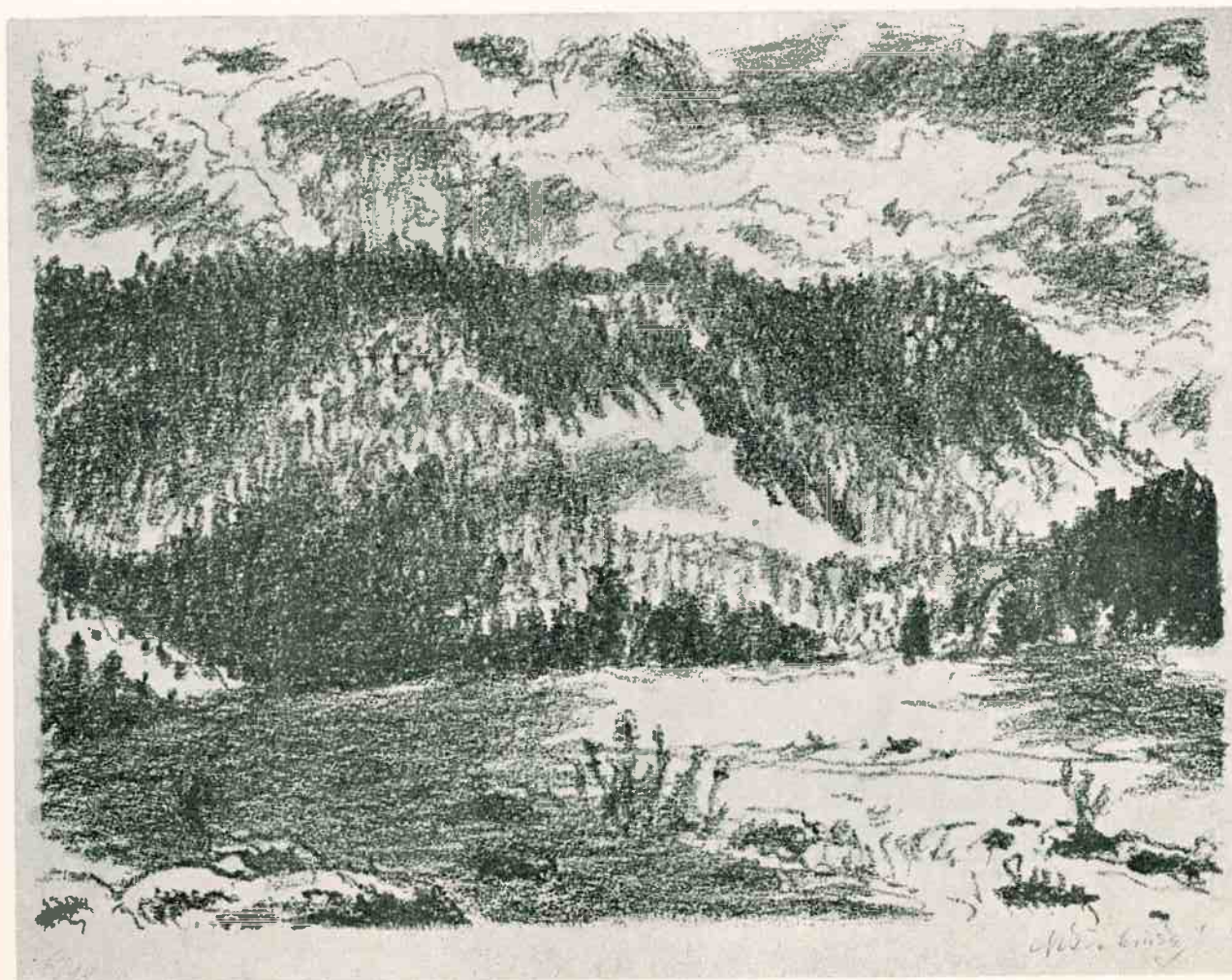

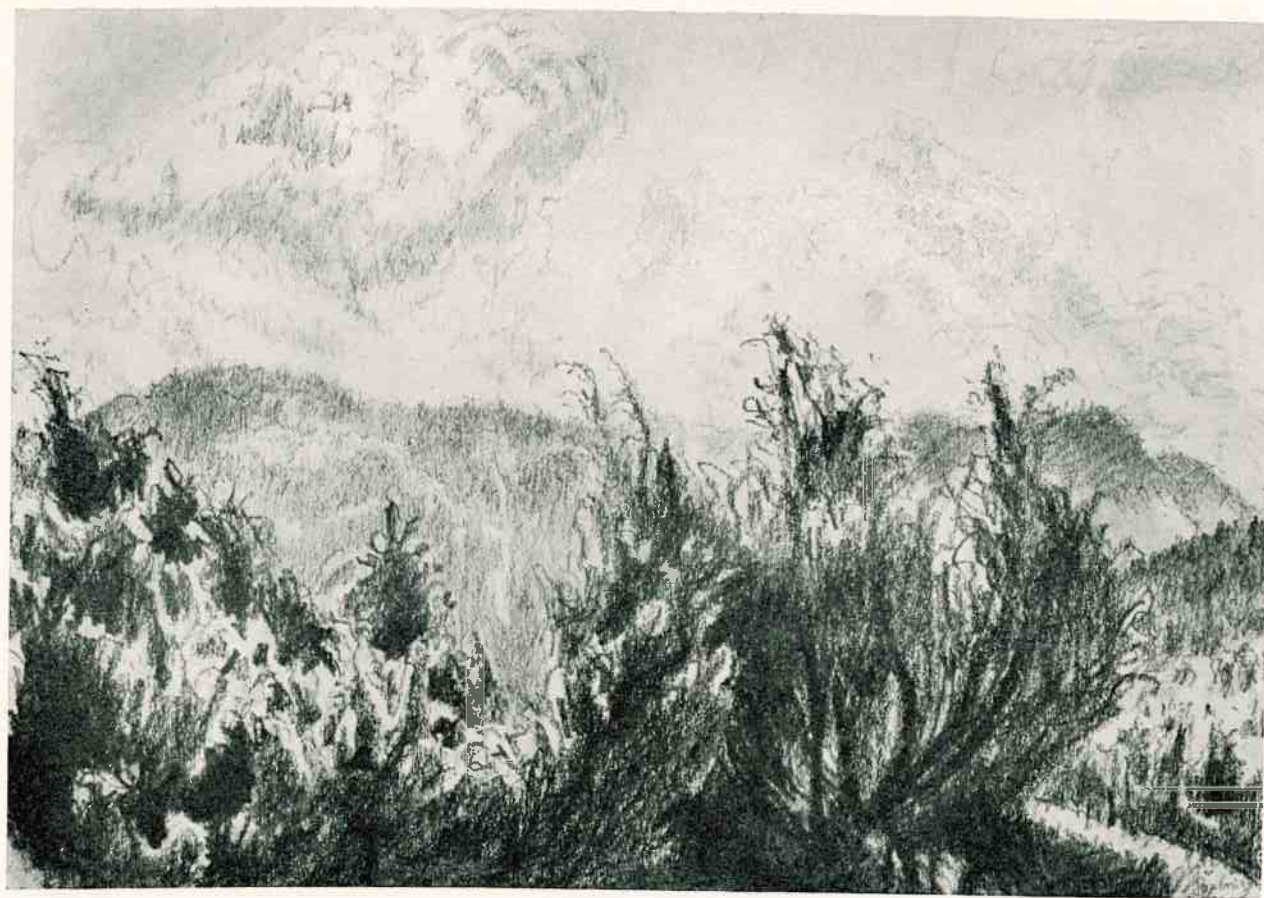
12. AUGUSTOVÉ POLUDNIE NA MURÁNSKEJ VYSOČINE

NIE NA MURÁNSKEJ VYSOČINE

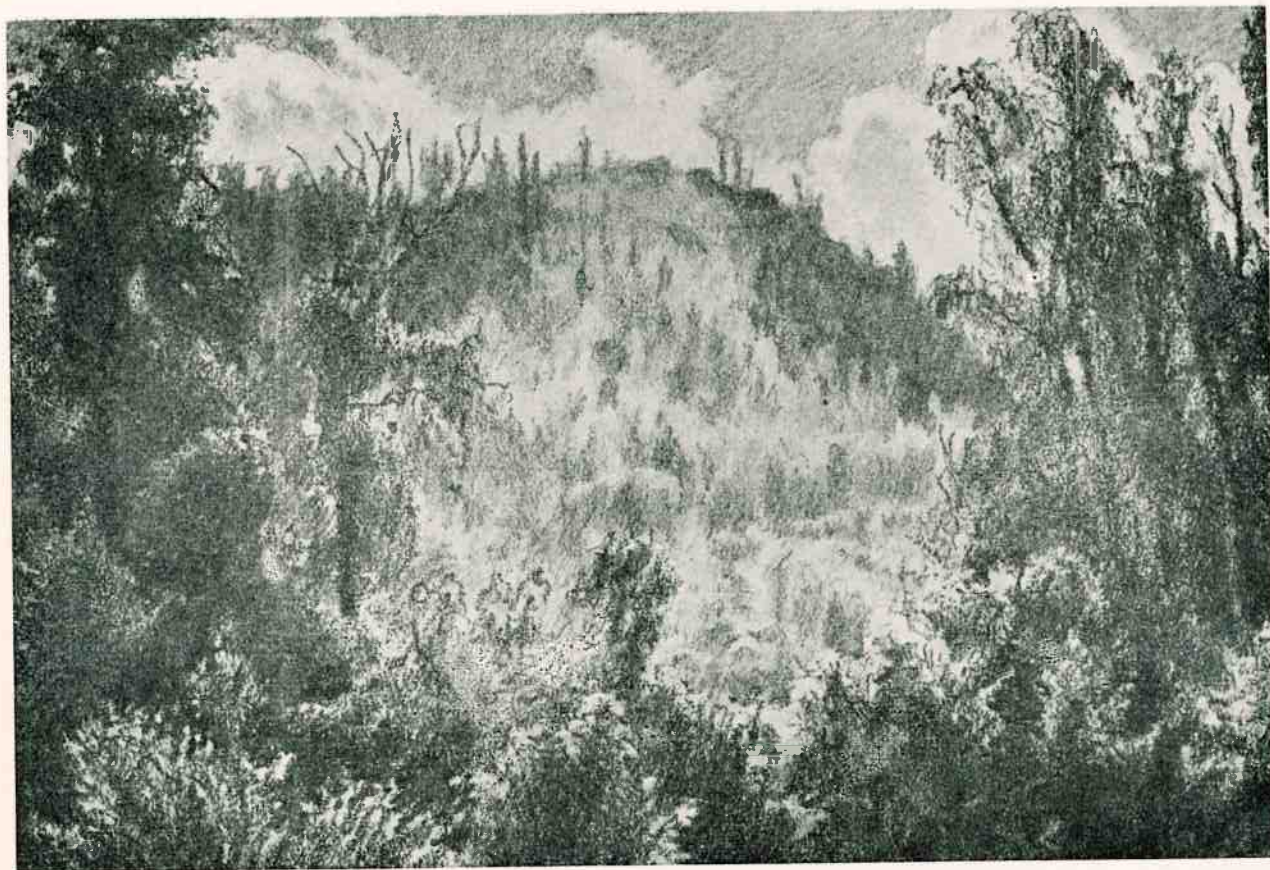
13. MURÁNSKA VYSOČINA

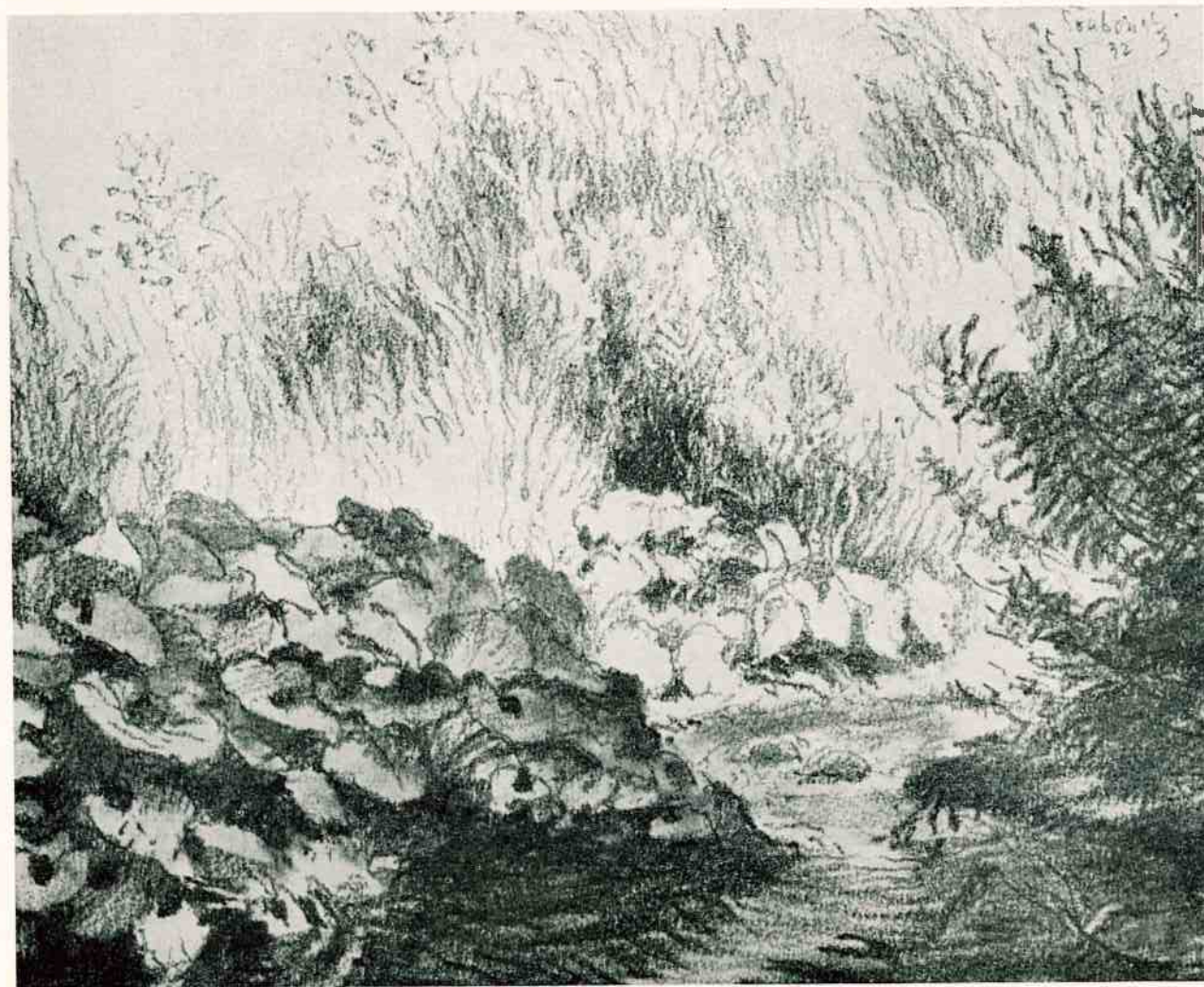
14. MURÁNSKA VYSOČINA NA POLUDNIE

ČÁNSKA VYSOČINA NA POLUDNIE

15. GINDURA

16. DŽUNGLA V PARKU

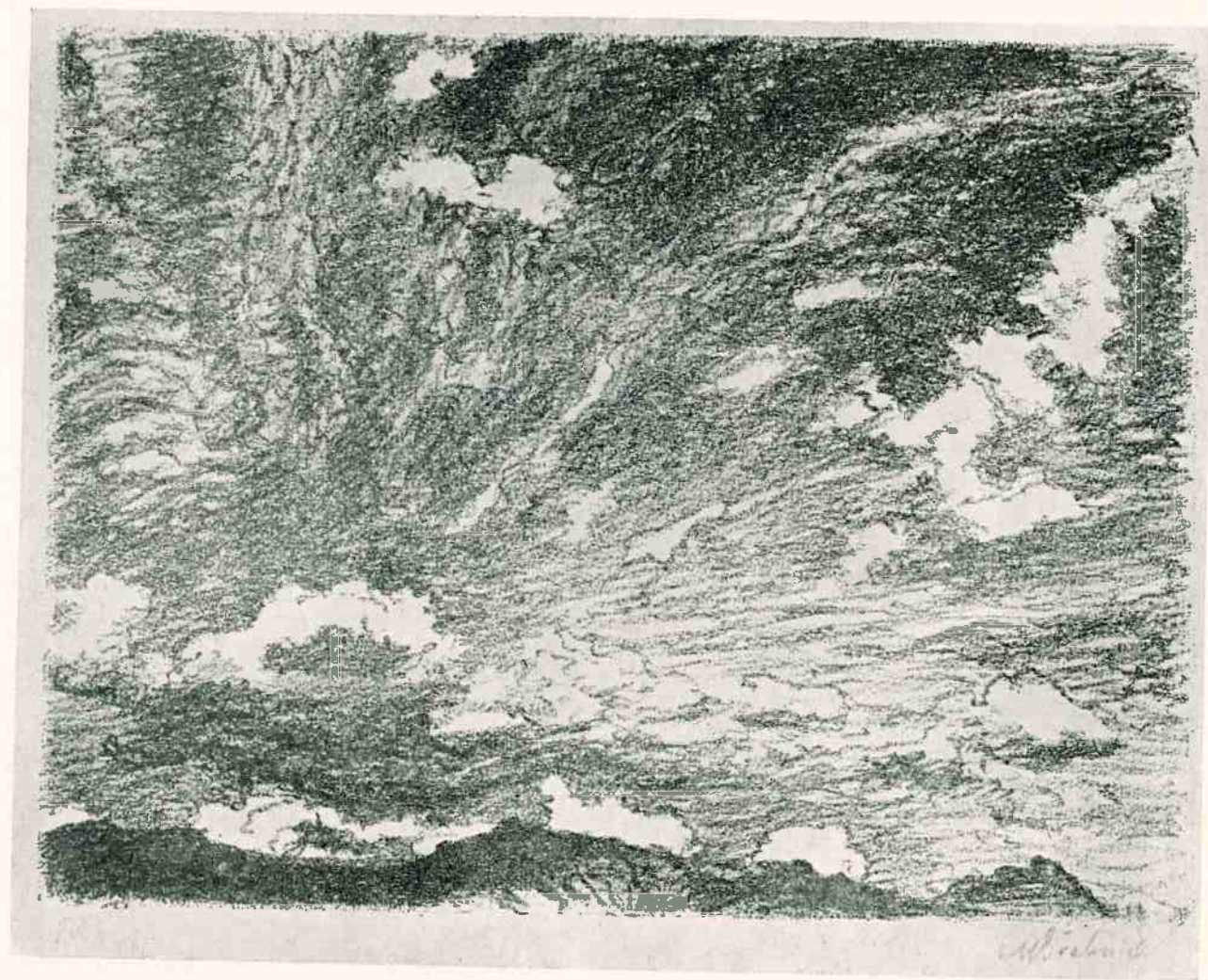
17. HROTI

16. DŽUNGLA V PARKU

17. HRON

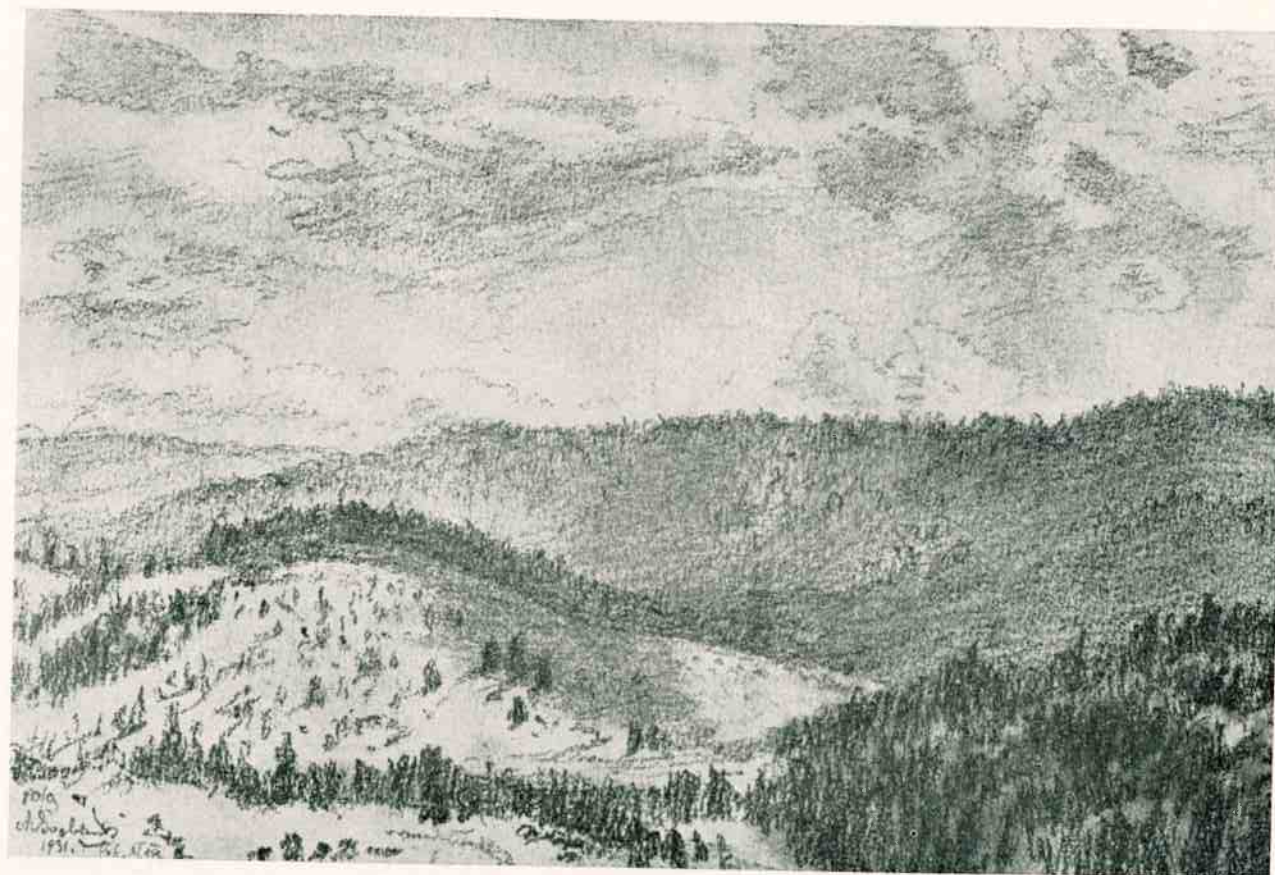
18. VETERNÉ MRAČNÁ NAD HORAMI

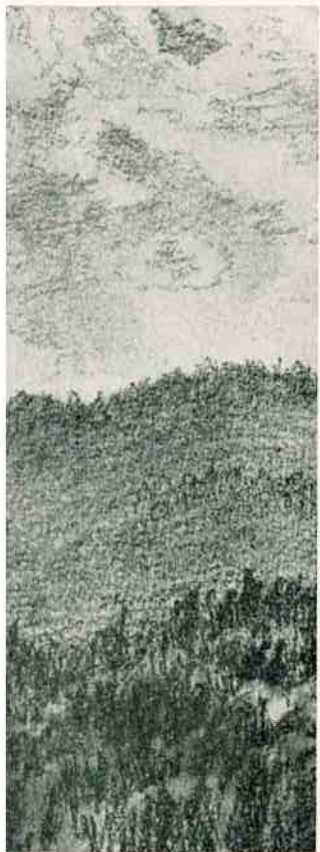
ETERNĚ MRAČNÁ NAD HORAMI

19. DÚHA V PODVEČER

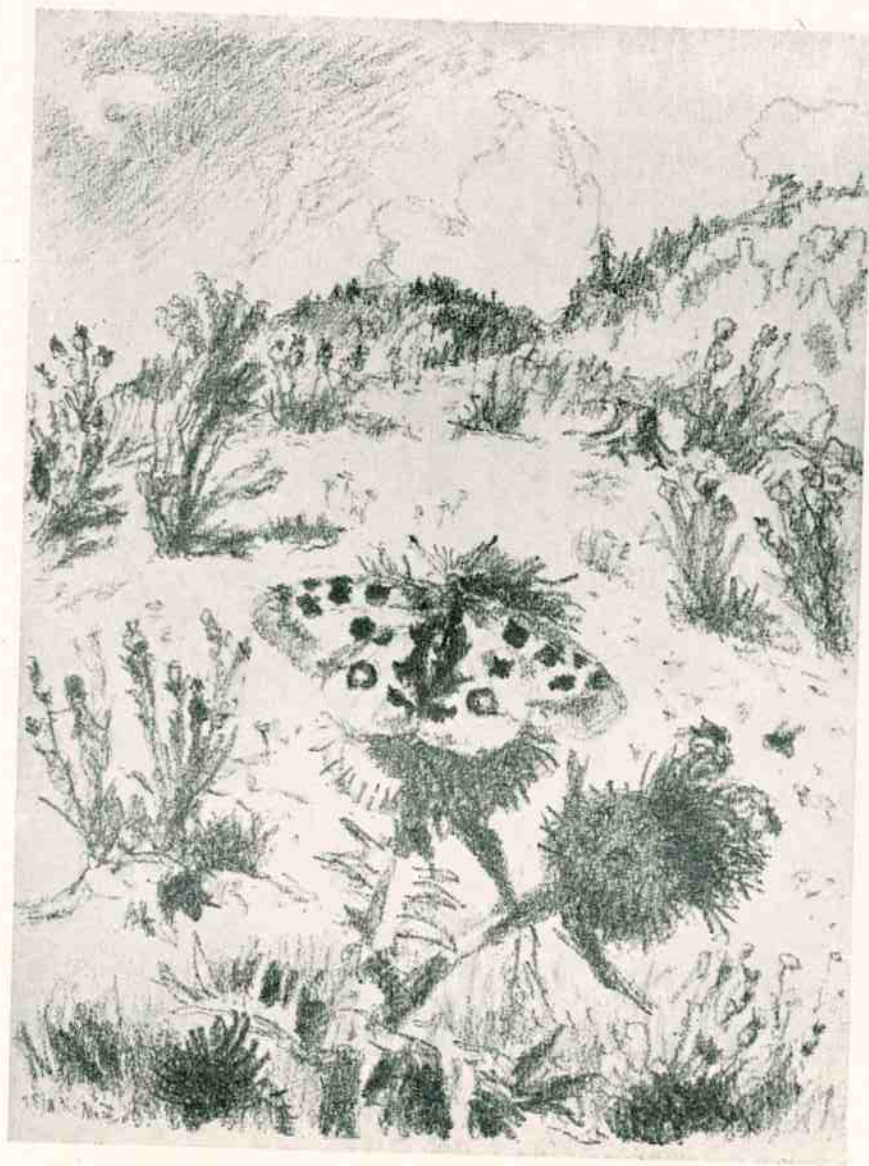
20. KRAJINA S OSVETLENÝM KOPCOM

RAJINA S OSVETLENÝM KOPCOM

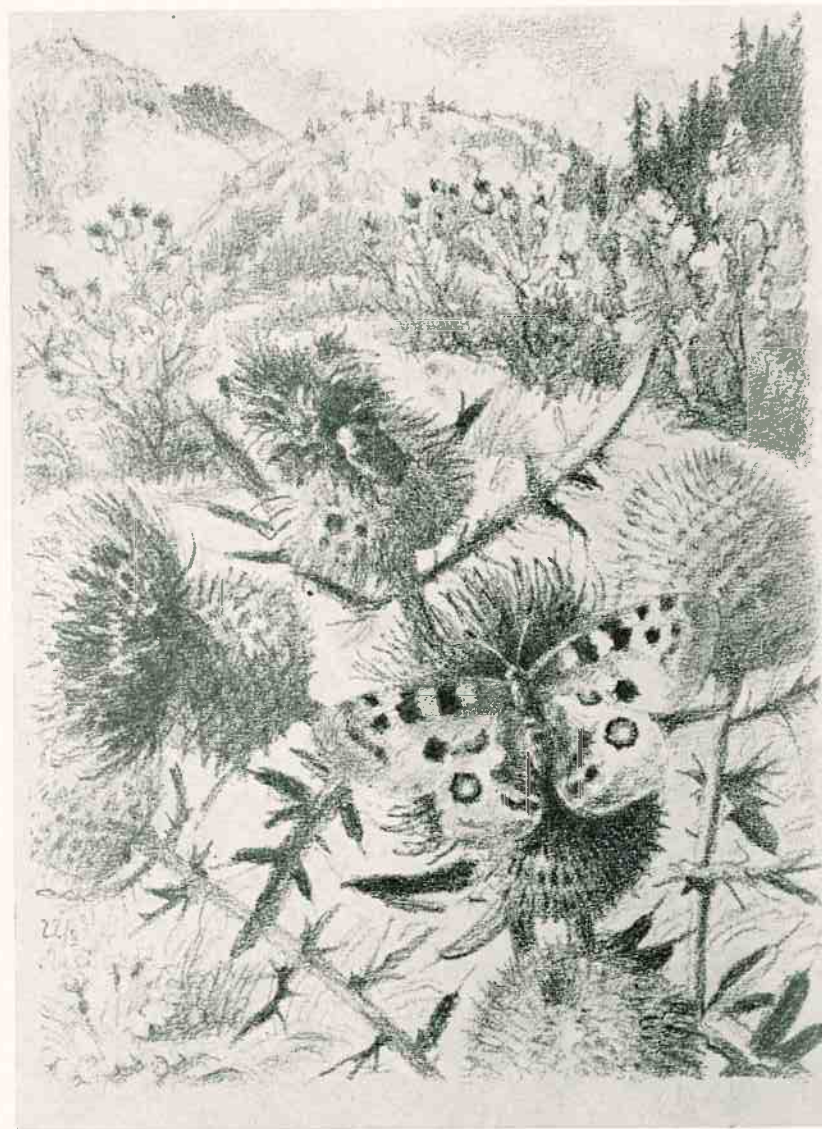
21. RÁNO NA MURÁNSKEJ VYŠOČINE

22. PARNASSIUS APOLLO SVETLY

22. PARNASSIUS APOLLO SVETLÝ

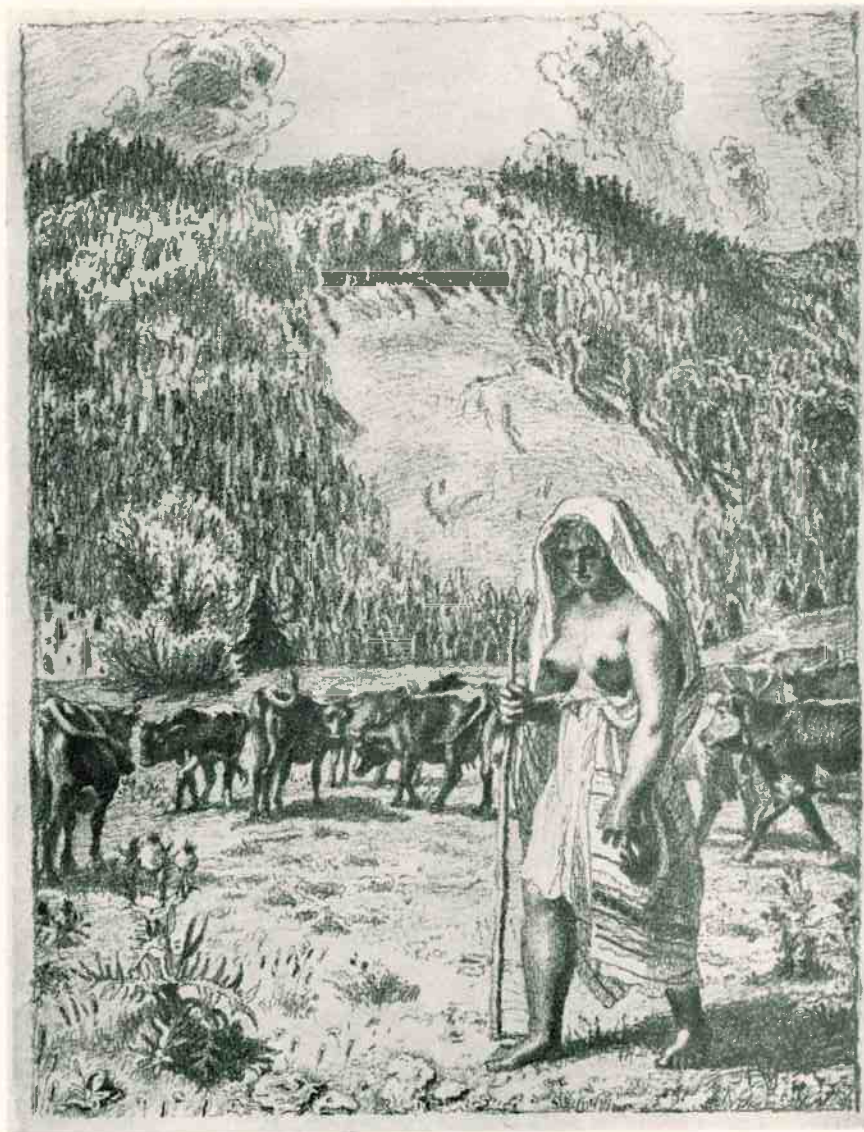
23. PARNASSIUS APOLLO TMAVÝ

24. KOSIENKA

25. PASTIERKA KRÁV

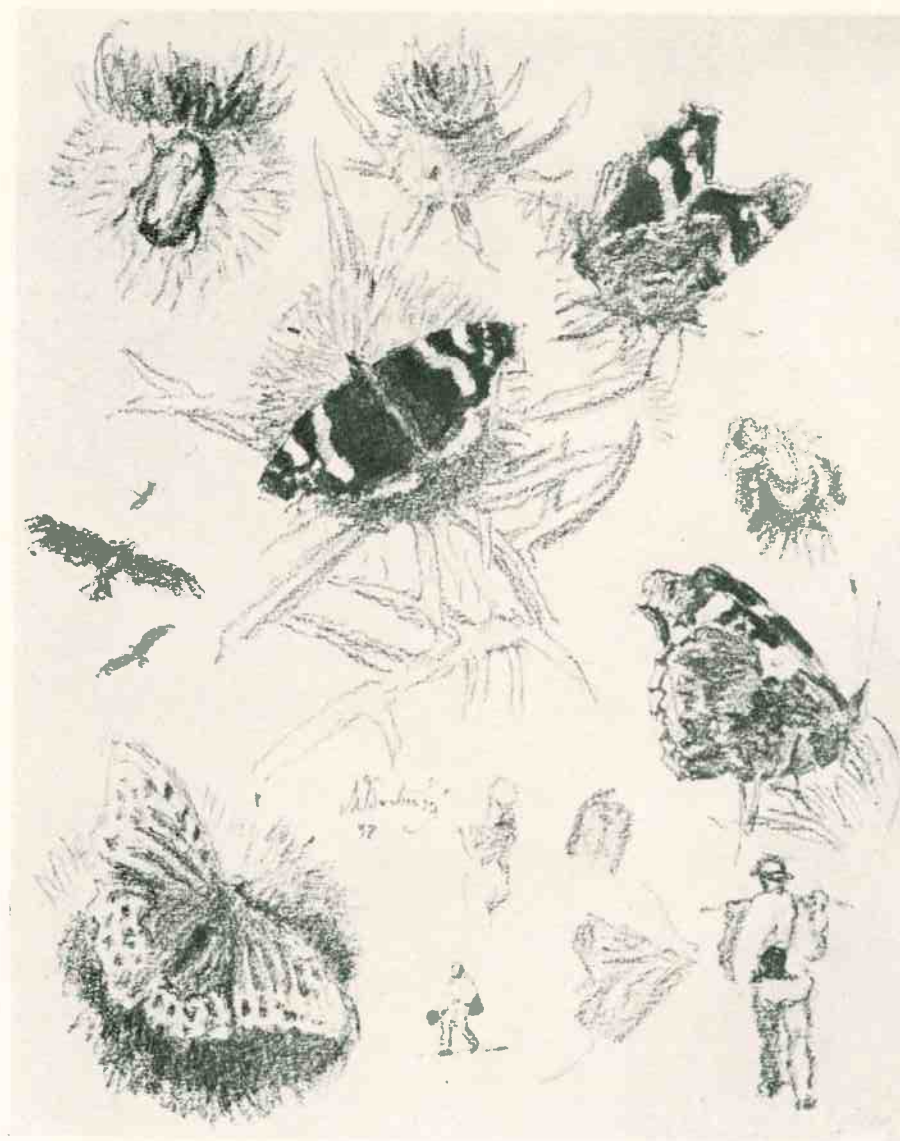

26. POHLED Z OKNA

26. POHLED Z OKNA

27. MALÝ VODOPÁD

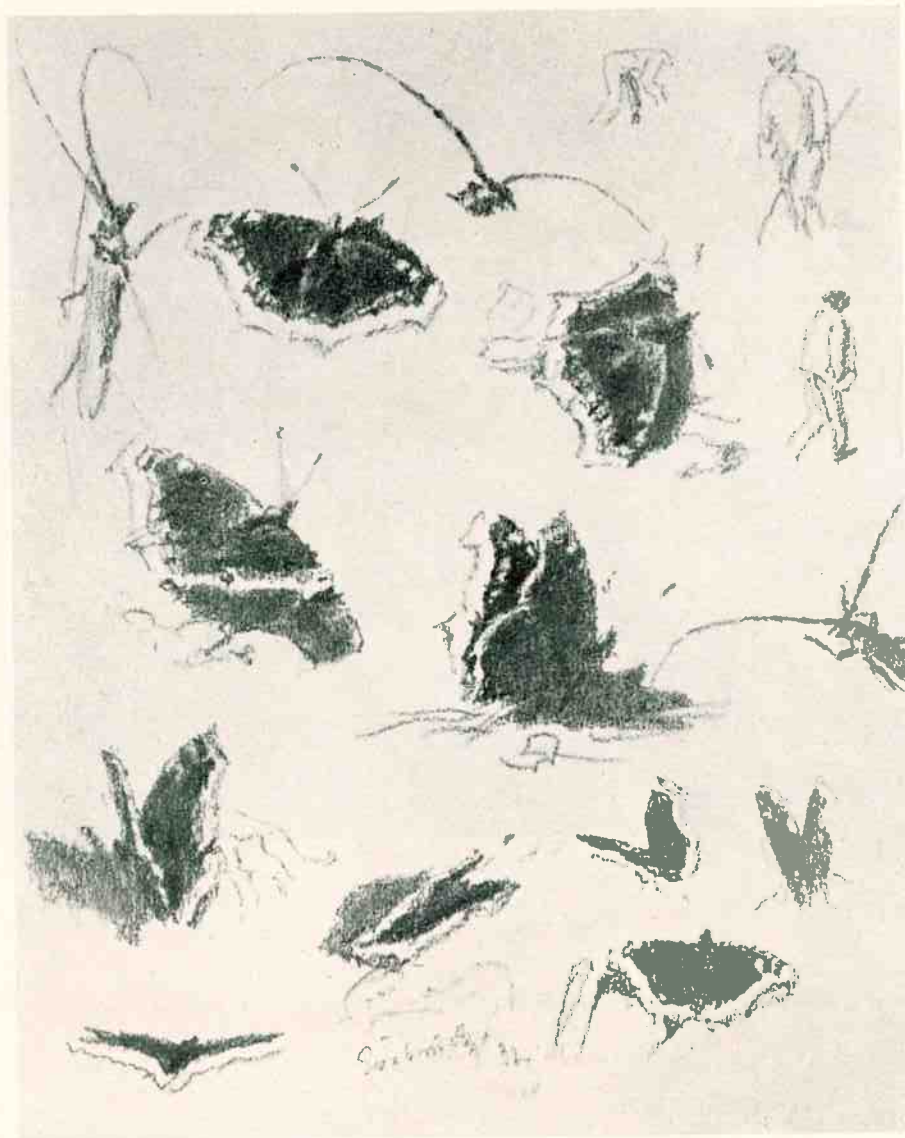

30. LASTOVIČÍ CHVOST

30. LASTOVIČÍ CHVOST

31. ČERNOPLÁŠNIK

32. ČERNOPLÁŠTNÍK NA BODLIÁKU

ČERNOPLÁŠTNÍK NA BODLIÁKU

33. LOVIŠTE MOTÝŤOV S APOLLONOM

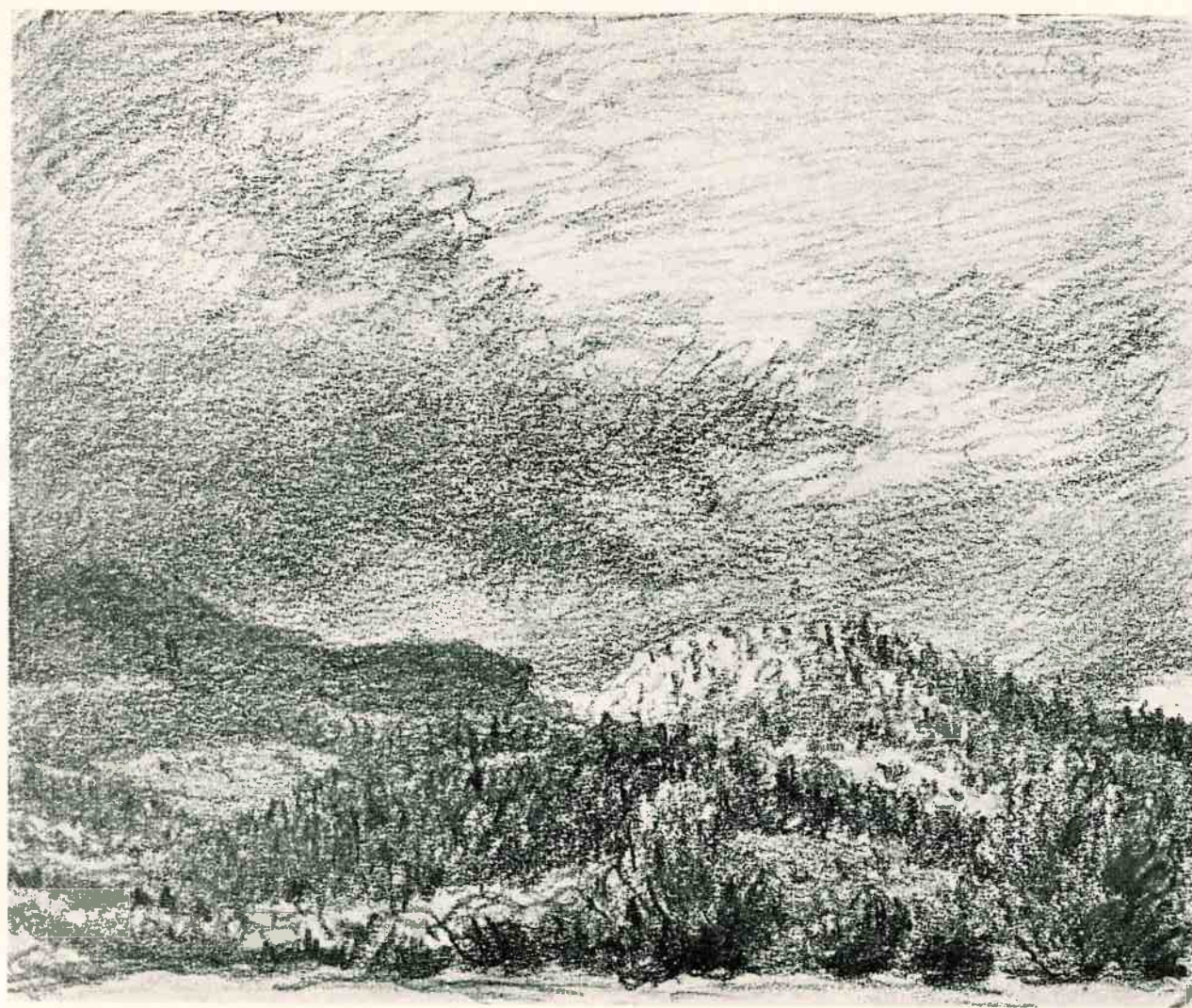

34. V PARKU

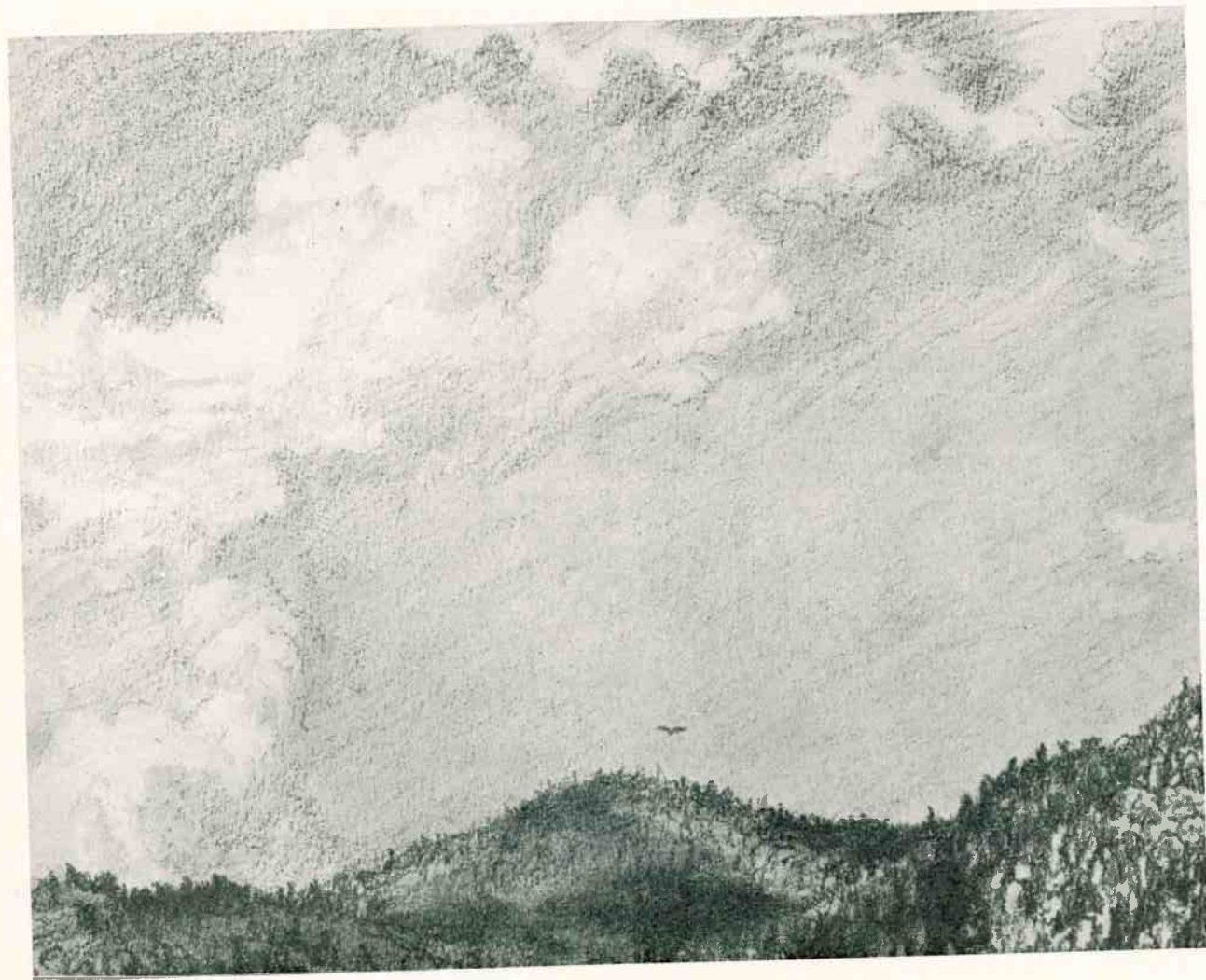

35. JELŠE PRI POTOKU S RYBÁROM

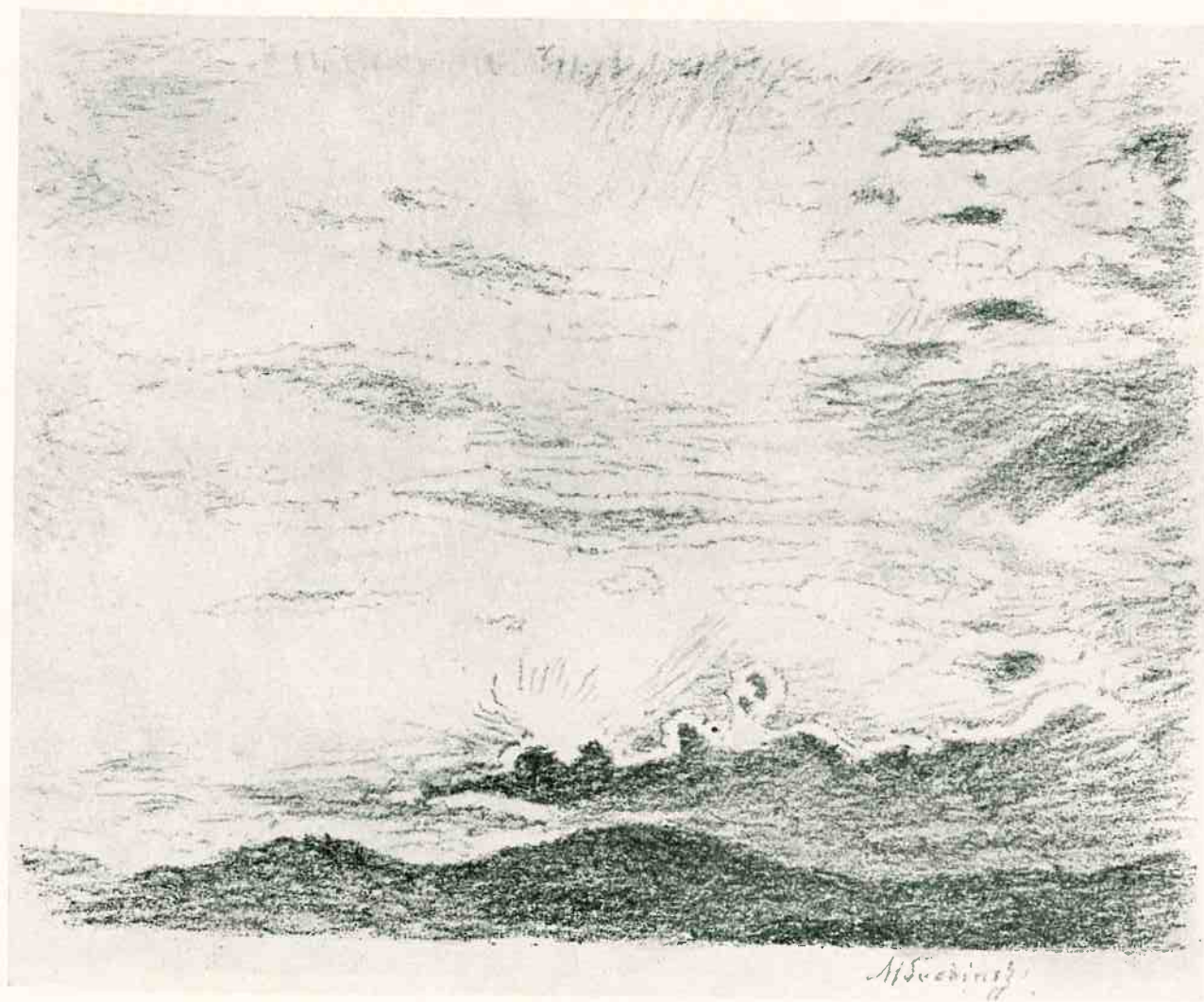

36. PO BÚRKE

37. PREDPOLUDNIE NA HORÁCH

38. PŘED ZÁPADO M SLNKA V NÍZKYCH TATRÁCH

OM SLNKA V NÍZKYCH TATRÁCH

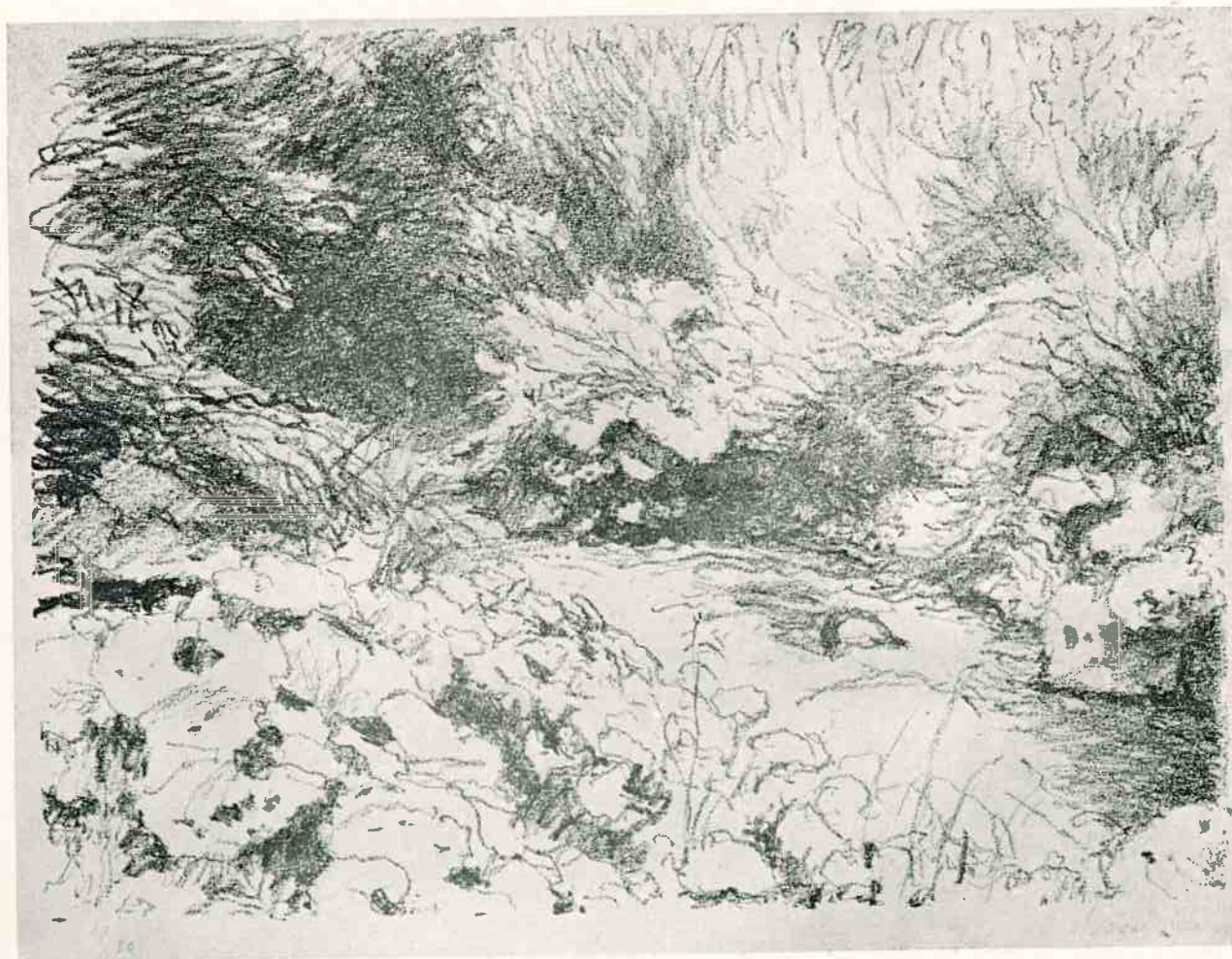

39. VEČERNÁ OBLOHA NAD SKALISKAMI

40. PSTRUH

41. DŽUNGLA PRI HRONE

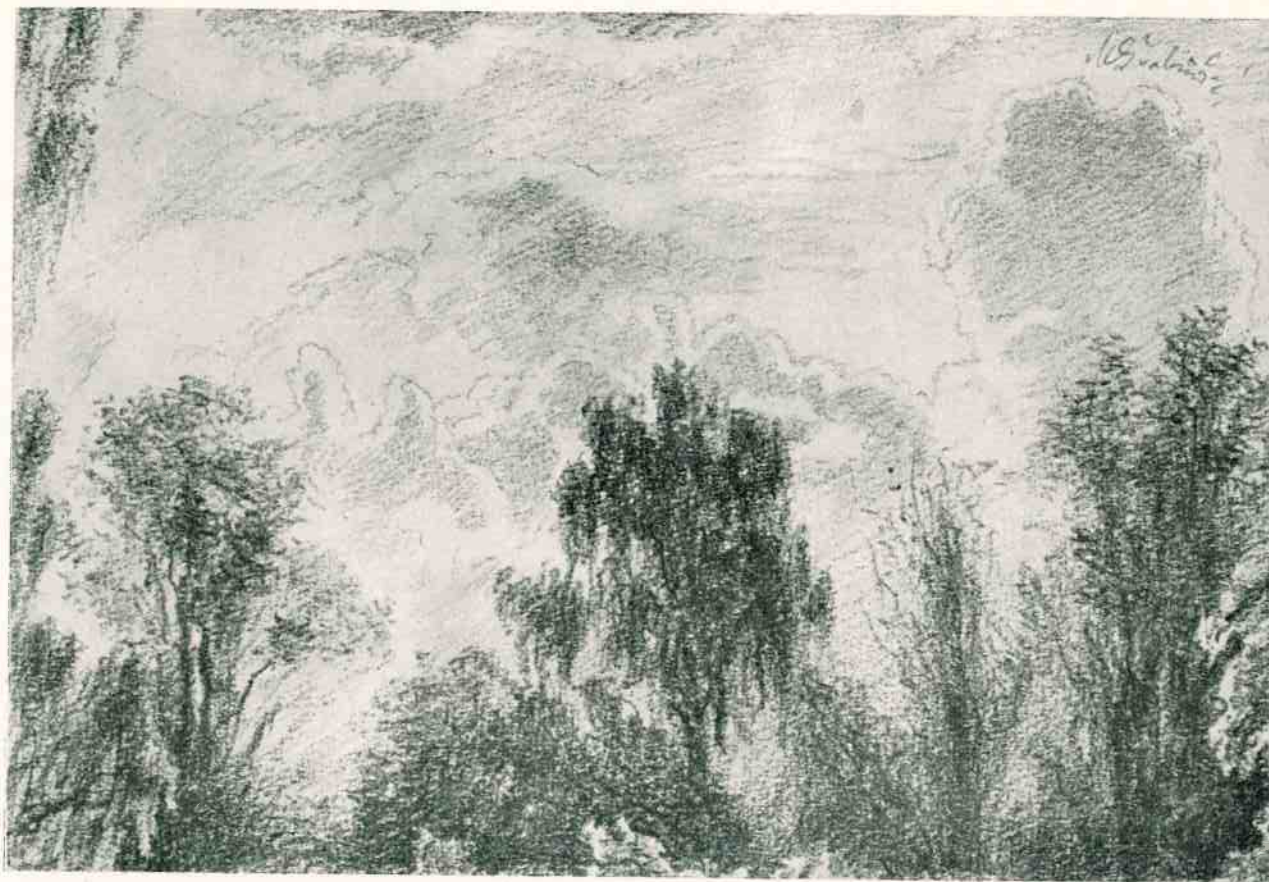
42. PLAVÉ POLUENIE NA MURÁNSKEJ VYSOČINE

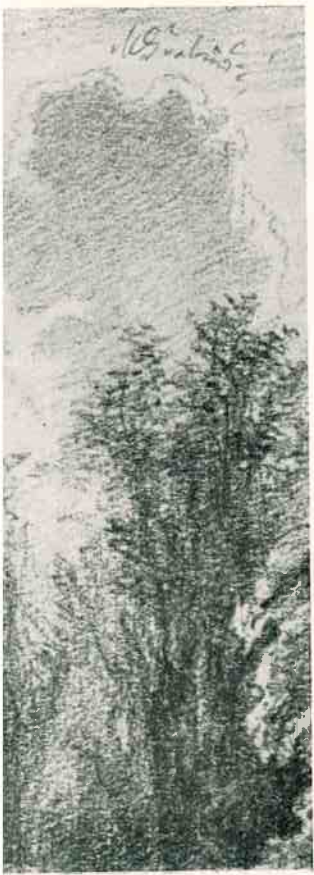
ONIE NA MURÁNSKEJ VYSOČINE

43. OBLAKY NAD MURÁNSKOU VYSOČINOU

44. STROMY V PARKU

44. STROMY V PARKU

45. VÍCHRICA V PARKU

46. OSAMELÁ BREZA NA HORÁCH

46. OSAMELÁ BREZA NA HORÁCH

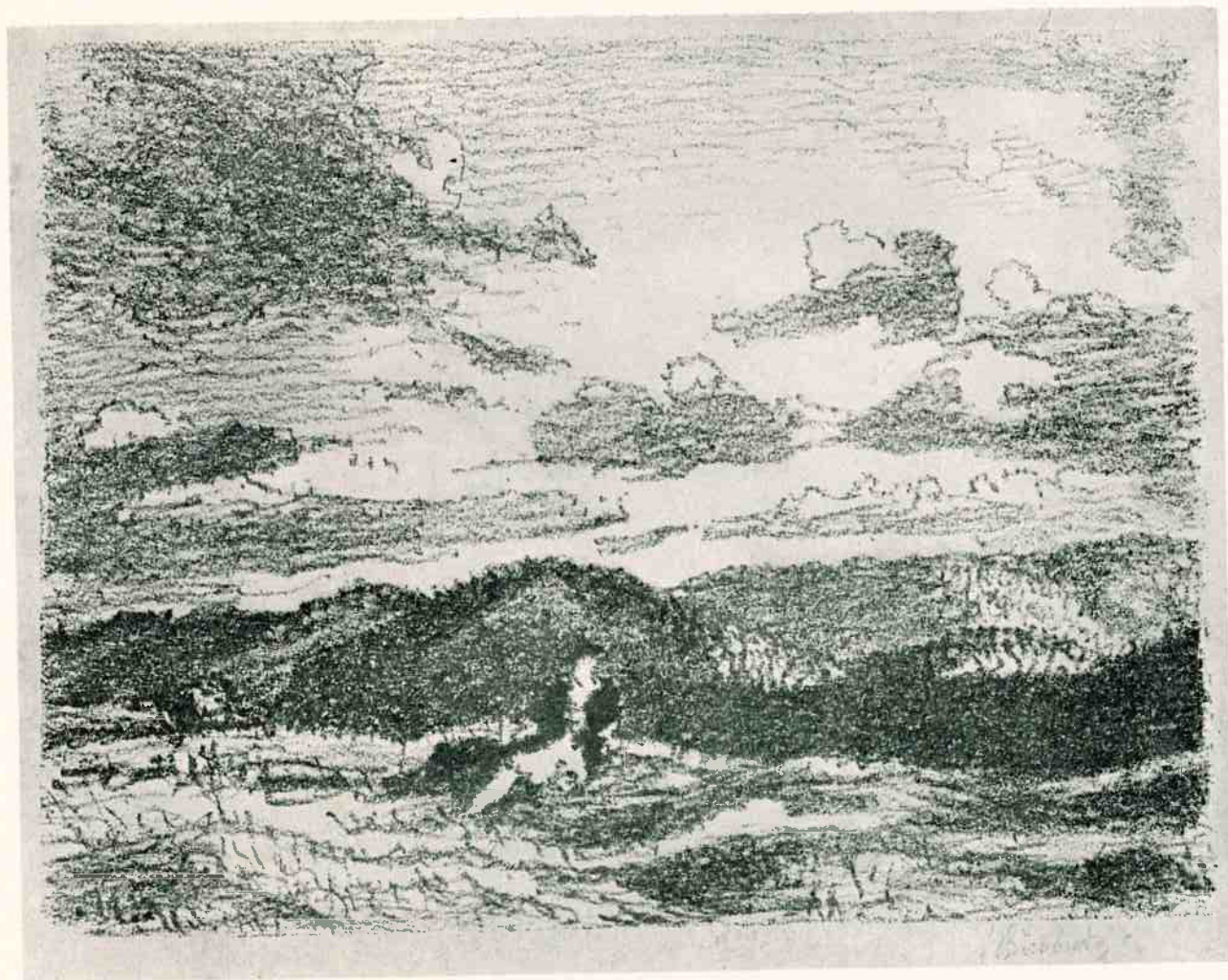
47. KRAJINA Z NÍZKYCH TATIER

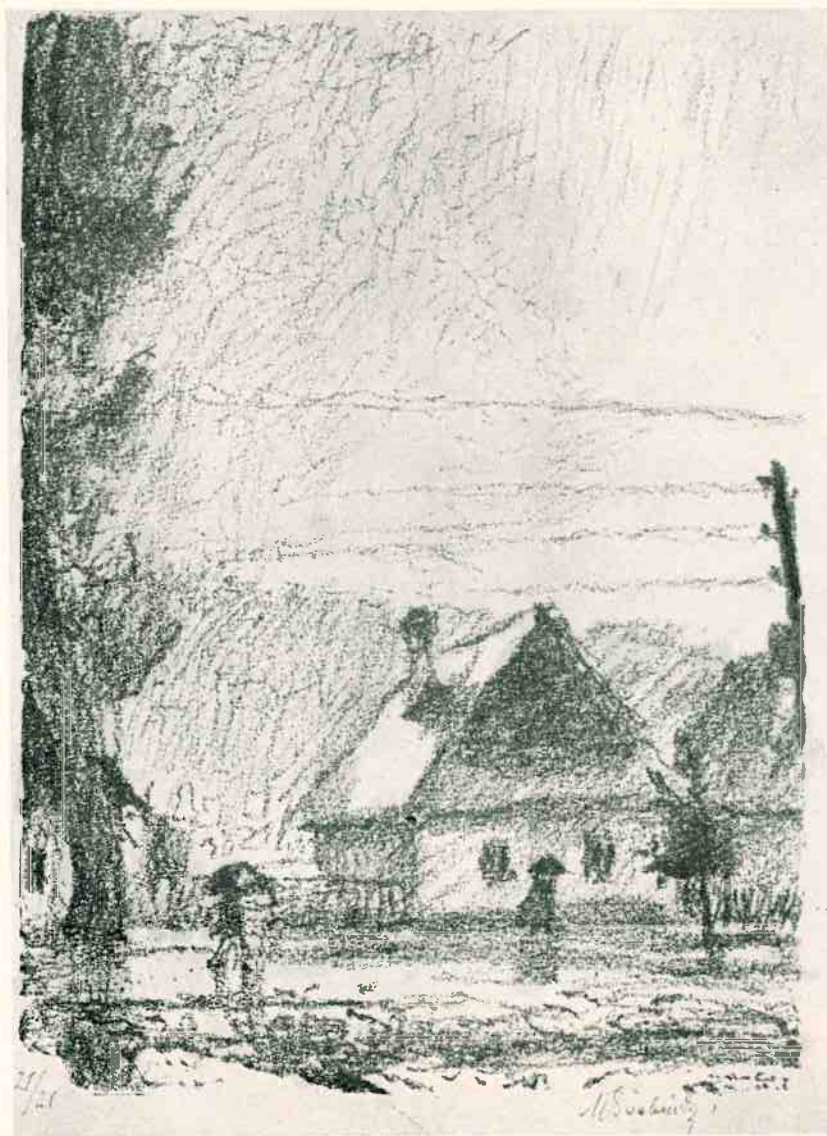
48. MRAKY A DÁŽĎ NAD ORLOVOU

48. MRAKY A DÁŽĎ NAD ORLOVOU

49. NÍZKE TATRY S FIGÚRKOU

50. CHALUPA V DAŽDI

50. CHALUPA V DAŽDI

51. KOSBA MLÁDZE

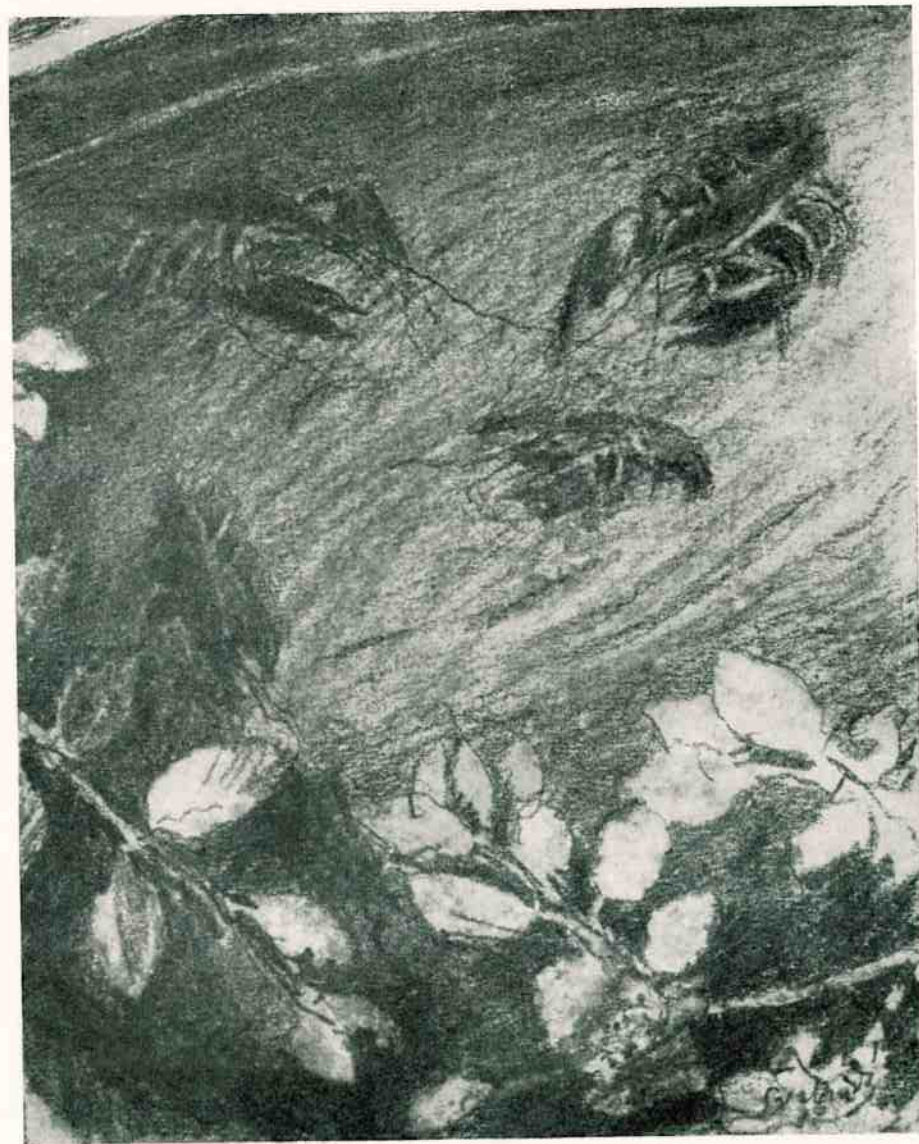
52. SLOVENSKÝ CHLAPEC Z PROFILU

54. PSTRUH

55. RAKY VO VODE

56. ŠTÚDIA APOLLONA

57. APO

56. ŠTÚDIA APOLLONA

57. APOLLO A ČERNOPLÁSTNIK

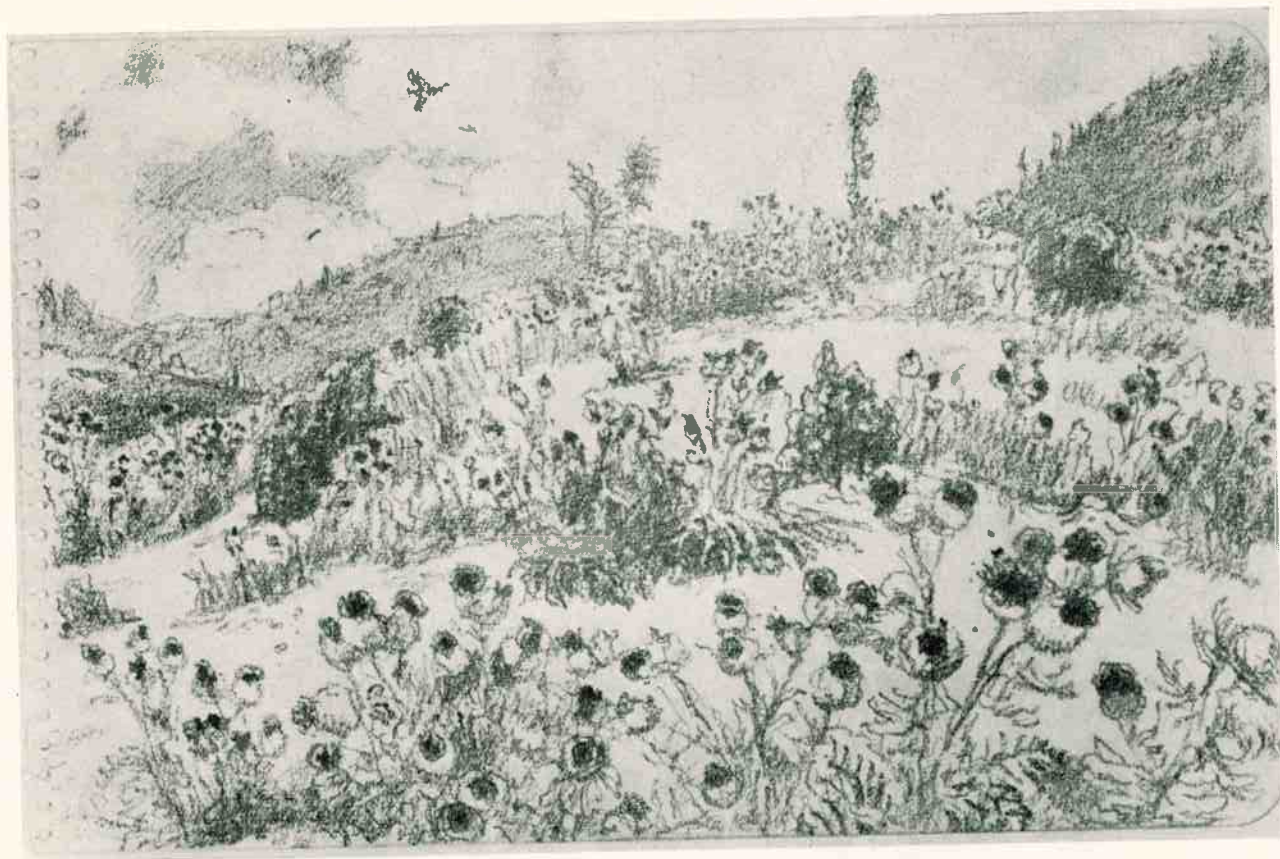
58. BODLAČIE

59. HÁJ BO

58. BODĽÁČIE

59. HÁJ BODĽÁČIA

60. APATÚRA A ZLATOHLÁVKA

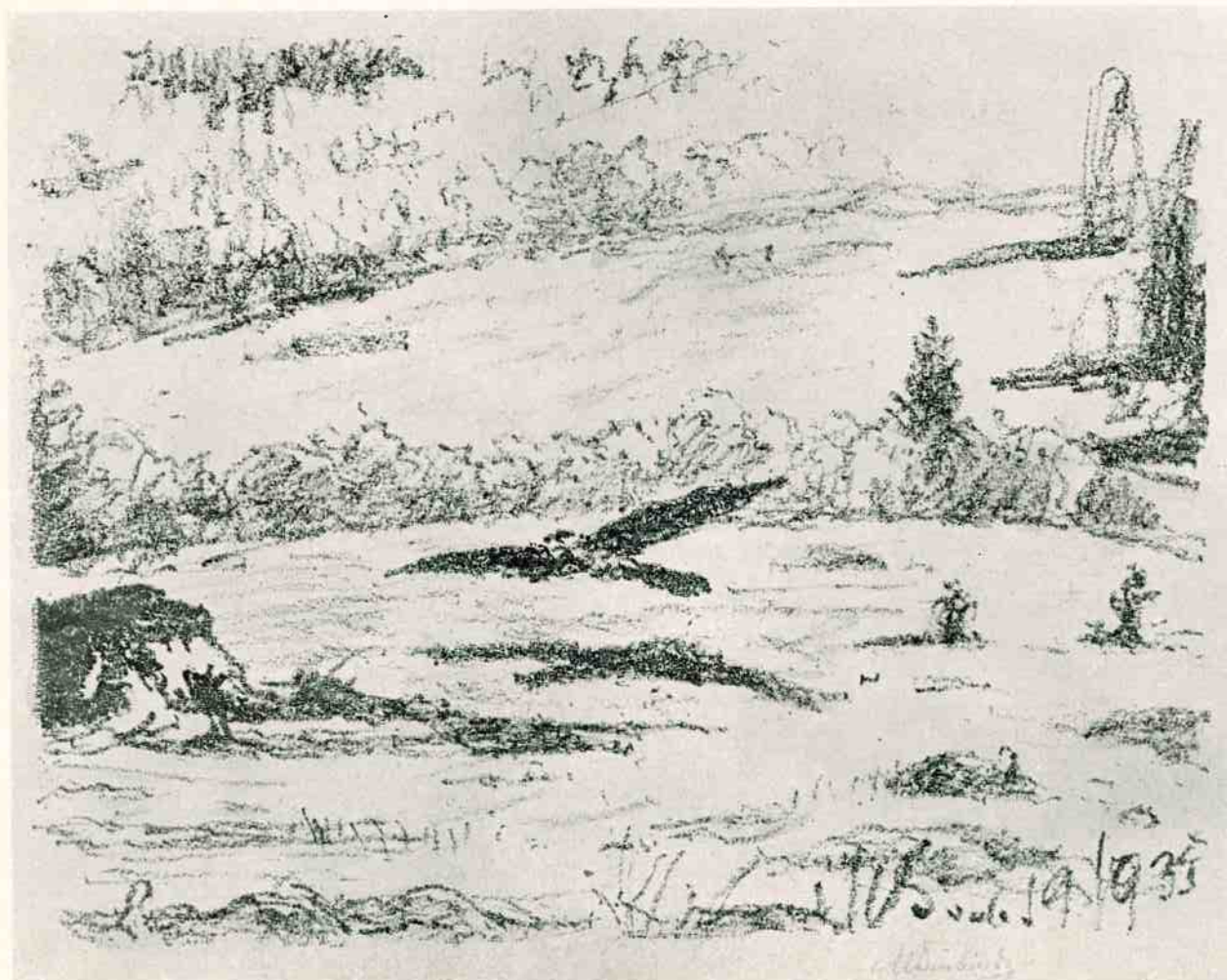
60. APATÚRA A ZLATOHLÁVKA

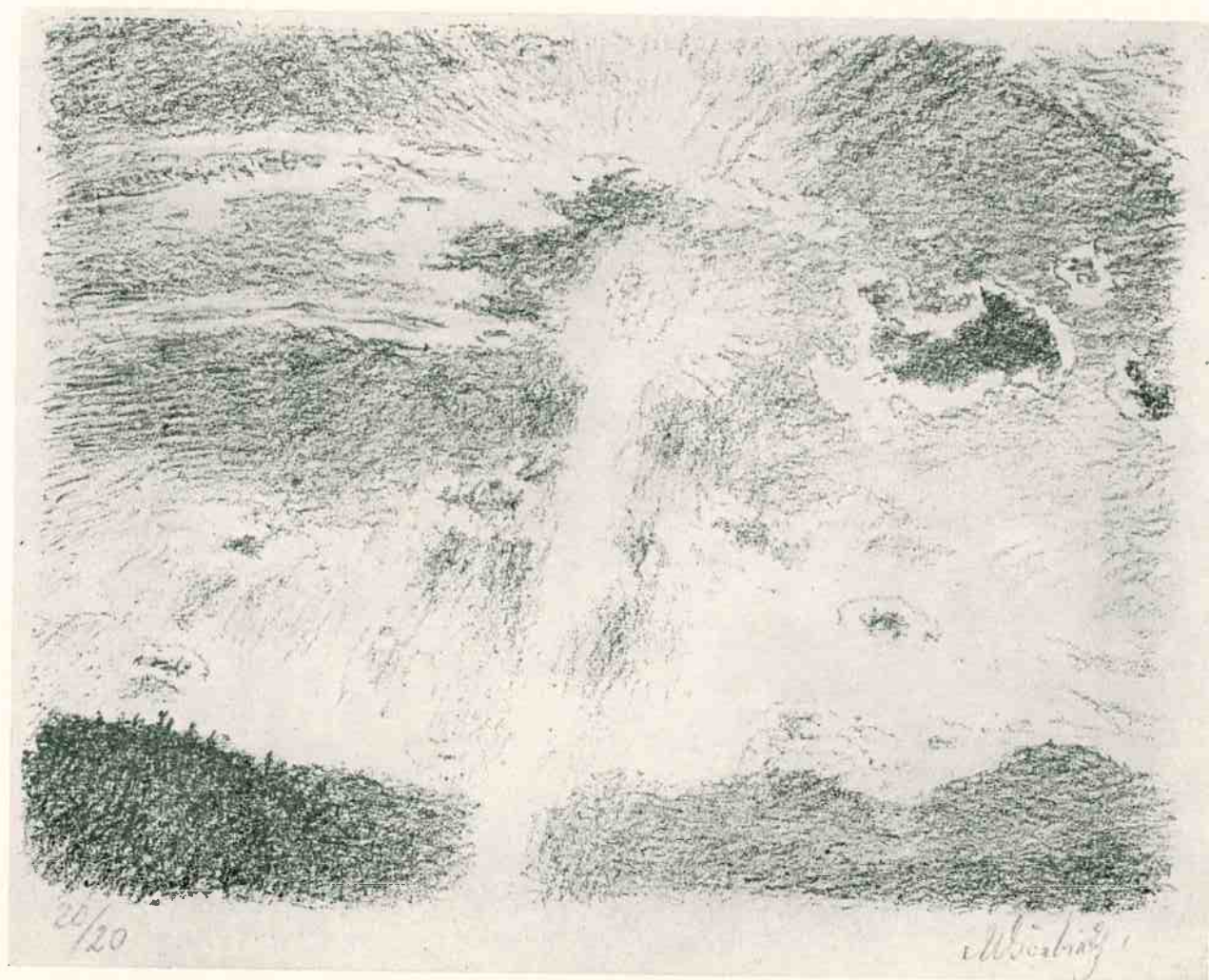
61. PASÚCE SA KONE

62. MACROGLOSSA STELLATARUM A INÉ NÁČRTKY

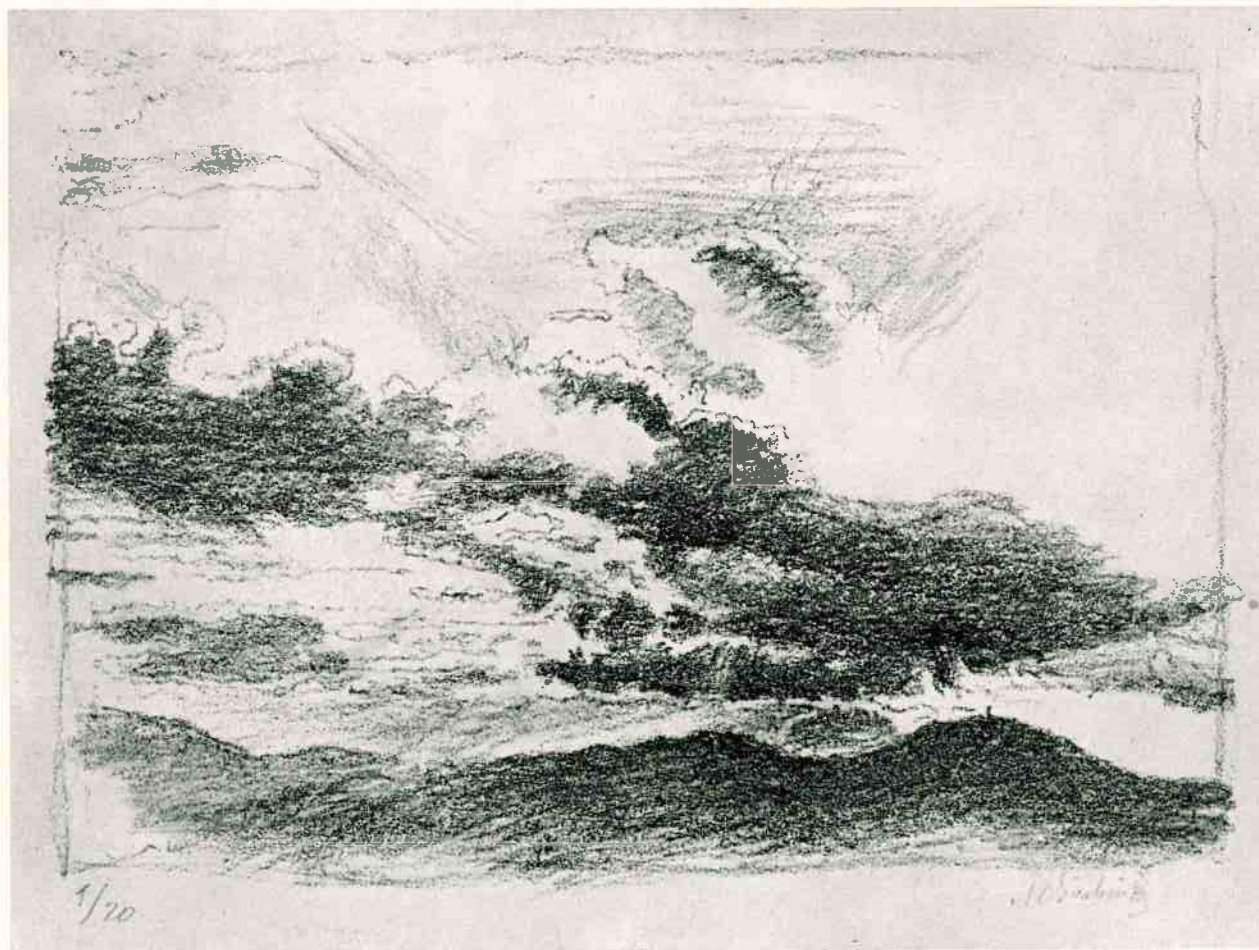

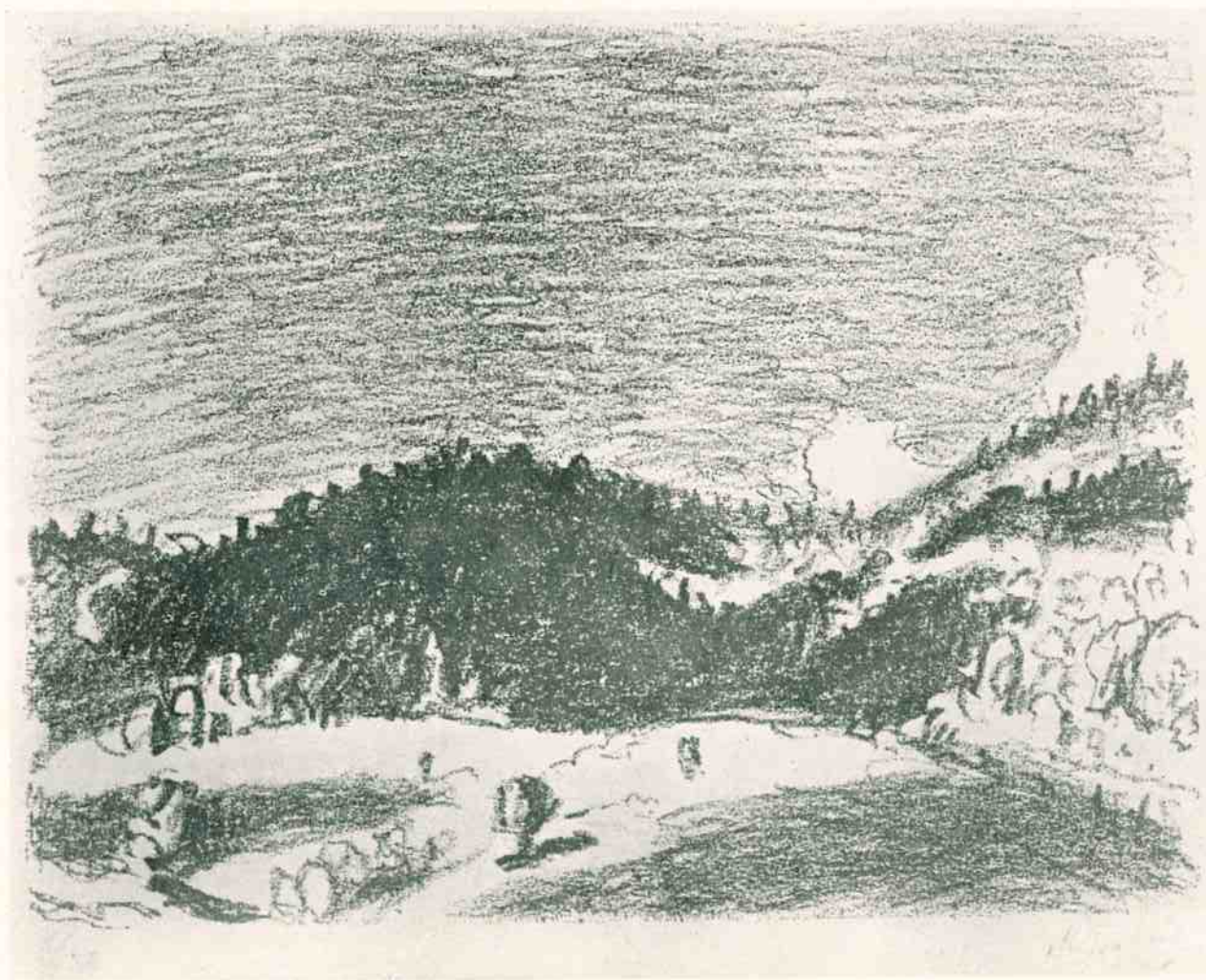
64. SVETLÝ ZÁPAD SLNKA

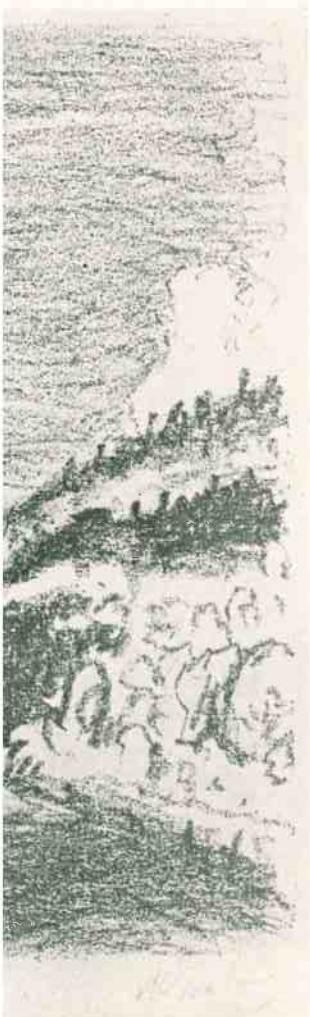
64. SVETLÝ ZÁPAD SLNKA

65. ZÁPAD SLNKA V NÍZKYCH TATRÁCH

66. HLBOKÉ TIENE NA HORÁCH

66. HLBOKÉ TIENE NA HORÁCH

67. POLUDŇAJŠIE TIENE NA HORÁCH

68. APOLLO NA MALEJ POLIANKE

70. APOLLO

71. BABOČKA BIELE C

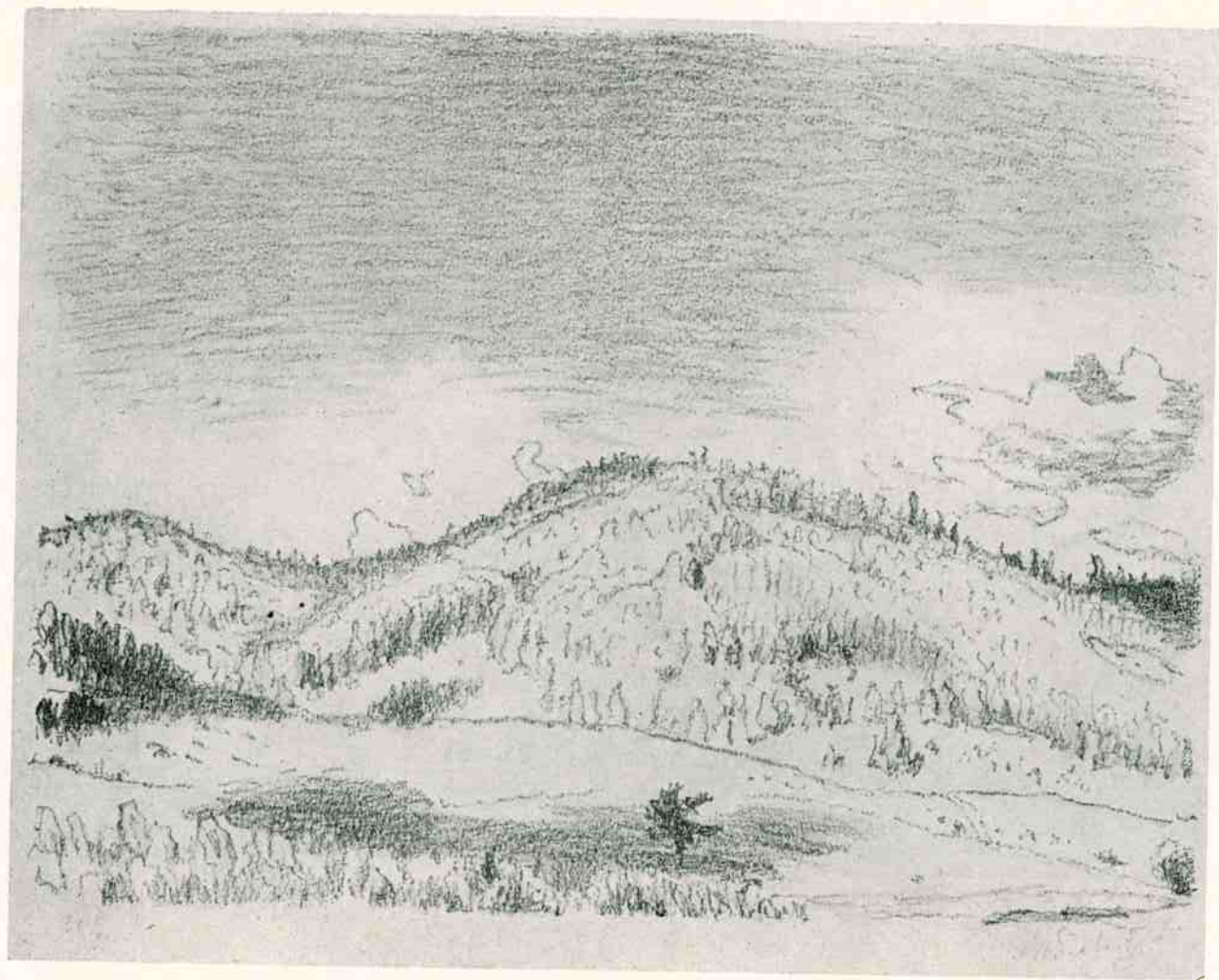
72. BLÍŽIACA SA BÚRKA

72. BLÍŽIACA SA BŮRKA

73. KAŇA-MYŠILOV

74. OSVETLENÝ KOPEC

74. OSVETLENÝ KOPEC

75. V OREŠÍ

76. KYTICA S ENCIÁNOM

76. KYTICA S ENCIÁNOM

77. KYTICA S KLINČEKOM

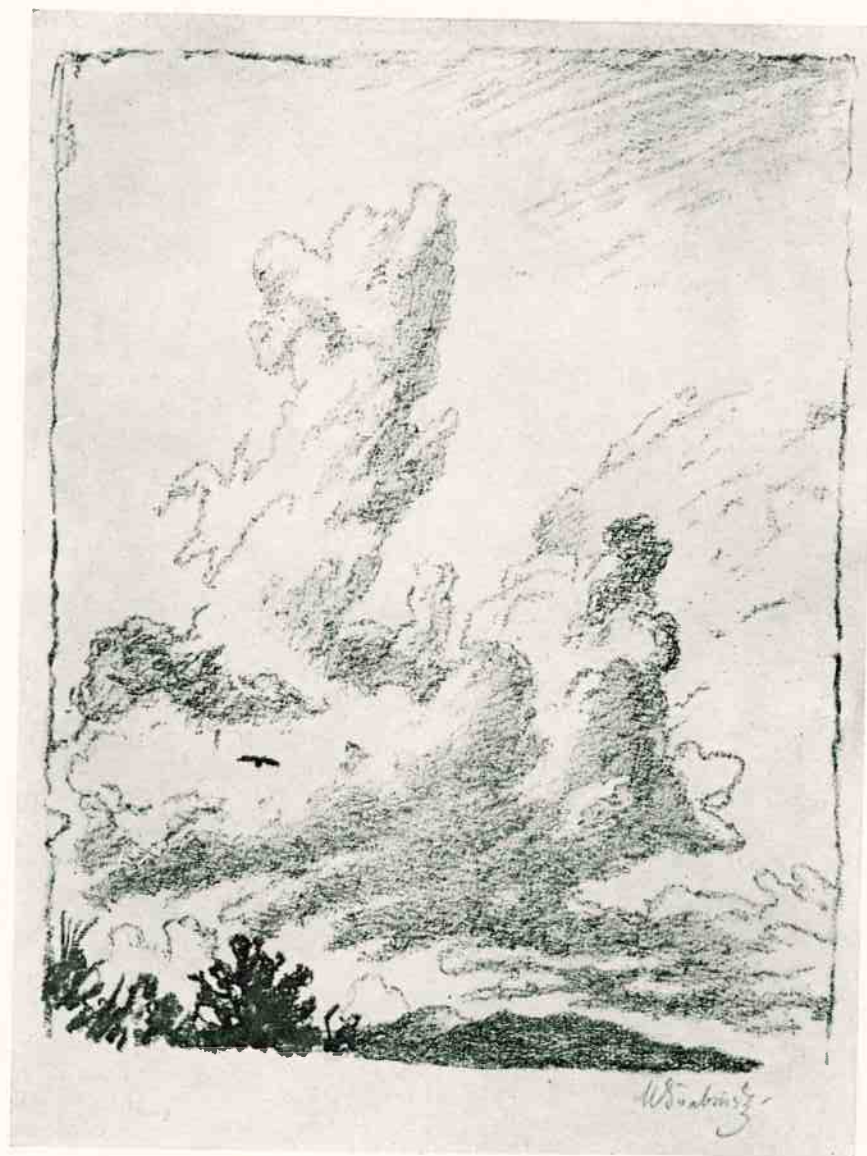

78. APATÚRA A MUŠKY

78. APATÚRA A MUŠKY

79. APATÚRY V TRÁVE

80. STÚPAJÚCI OBLAK

SOZNAM OBRÁZKOVÝCH PRÍLOH

Čísla v zátvorkách pri grafických listoch sa vzťahujú na publikáciu: Max Švabinský — Popisný seznam grafického díla (I.—IV. díl). Frontispice: *Gindura* — litografia, 1953 (S. 623.)

1. *Ráno v Nízkých Tatrách* — kresba tužkou, 1931.
2. *Hmly na horách* — kresba tužkou, 1931.
3. *Svetlý západ* — kresba tužkou, 1931.
4. *Mračná a tieň na Orlovej* — litografia, 1934 (S. 372).
5. *Krajina s chlapcom* — litografia, 1936 (S. 416).
6. *S nasbieraným haluzím* — litografia, 1936 (S. 419).
7. *Kopanie zemiakov pri kaplnke* — litografia, 1936 (S. 420).
8. *Z pastvy* — litografia, 1934 (S. 363).
9. *Kravy na pastve* — litografia, 1935 (S. 386).
10. *Enciány na horách* — litografia, 1934 (S. 361).
11. *Ocúny* — litografia, 1934 (S. 373).
12. *Augustové poludnie na Muránskej vysočine* — litografia, 1935 (S. 401).
13. *Muránska vysočina* — litografia, 1936 (S. 423).
14. *Muránska vysočina na poludnie* — kresba tužkou, 1932.
15. *Gindura* — kresba tužkou, 1931.
16. *Džungľa v parku* — litografia, 1934 (S. 361).
17. *Hron* — kresba tužkou, 1931.
18. *Veterné mračná nad horami* — litografia, 1935 (S. 398).
19. *Dúha v podvečer* — litografia, 1936 (S. 415).
20. *Krajina s osvetleným kopcom* — kresba tužkou, 1931.
21. *Ráno na Muránskej vysočine* — kresba tužkou, 1932.
22. *Parnassius Apollo svetlý* — litografia, 1931 (S. 308).
23. *Parnassius Apollo tmavý* — litografia, 1931 (S. 307).
24. *Kosienka* — litografia, 1936 (S. 414).
25. *Pastierka kráv* — litografia, 1936 (S. 410).
26. *Pohľad z okna* — litografia, 1931 (309).
27. *Malý vodopád* — kresba tužkou, 1932.
28. *Admirál* — kresba tužkou, 1932.
29. *Aputura iris* — litografia, 1932 (S. 345).
30. *Lastovičí chvost* — kresba tužkou, 1932.
31. *Černopláštník* — kresba tužkou, 1932.
32. *Černopláštník na bodliaku* — kresba tužkou, 1931.
33. *Lovište motýľov s Apollonom* — kresba tužkou, 1931.
34. *V parku* — litografia, 1937 (S. 431).
35. *Jelše pri potoku s rybárom* — litografia, 1934 (S. 378).
36. *Po búrke* — kresba tužkou, 1932.
37. *Predpoludnie na horách* — kresba tužkou, 1932.
38. *Pred západom slnka v Nízkých Tatrách* — litografia, 1935 (S. 391).
39. *Večerná obloha nad skaliskami* — litografia, 1936 (S. 418).
40. *Pstruh* — kresba tužkou, 1932.
41. *Džungľa pri Hrone* — kresba tužkou, 1932.
42. *Plavé poludnie na Muránskej vysočine* — litografia, 1935 (S. 346).
43. *Oblaky nad Muránskou vysočinou* — litografia, 1934 (S. 364).
44. *Stromy v parku* — kresba tužkou.
45. *Víchrica v parku* — kresba tužkou, 1932.
46. *Osamelá breza na horách* — litografia, 1932 (S. 342).
47. *Krajina z Nízkých Tatier* — litografia, 1931 (S. 310).
48. *Mraky a dážď nad Orlovou* — litografia, 1934 (S. 371).
49. *Nízke Tatry s figúrkou* — litografia, 1935 (S. 384).

50. *Chalupa v daždi* — litografia, 1937 (S. 428).
51. *Kosba mláďze* — litografia, 1937 (S. 429).
52. *Slovenský chlapec z profilu* — litografia, 1937 (S. 433).
53. *Slovenská žena* — litografia, 1937 (S. 432).
54. *Pstruh* — litografia, 1936 (S. 422).
55. *Raky vo vode* — kresba tužkou, 1932.
56. *Štúdia Apollona* — litografia, 1932 (S. 346).
57. *Apollo a černopláštnik* — kresba tužkou, 1932.
58. *Bodľačie* — kresba tužkou, 1932.
59. *Háj bodľačia* — kresba tužkou, 1931.
60. *Apatúra a zlatohlávka* — litografia, 1932 (S. 347).
61. *Pasúce sa kone* — litografia, 1932.
62. *Macroglossa stellatarum a iné náčrtky* — litografia, 1936 (S. 388).
63. *Kaňa lesná pri zemi* — litografia, 1936 (S. 393).
64. *Svetlý západ slnka* — litografia, 1935 (S. 399).

65. *Západ slnka v Nízkych Tatrách* — litografia, 1935 (S. 380).
66. *Hlboké tieňe na horách* — litografia, 1935 (S. 382).
67. *Poludňajšie tieňe na horách* — kresba tužkou, 1932.
68. *Apollo na malej polianke* — litografia, 1933 (S. 333).
69. *Breza vo vetre* — litografia, 1934 (S. 366).
70. *Apollo* — kresba tužkou, 1932.
71. *Babočka biele C* — kresba tužkou, 1932.
72. *Blížiaci sa búrka* — litografia, 1932 (S. 331).
73. *Kaňa-myšilov* — kresba tužkou, 1931.
74. *Osvetlený kopec* — litografia, 1934 (S. 377).
75. *V oreší* — litografia, 1937 (S. 427).
76. *Kytica s enciánom* — litografia, 1934 (S. 368).
77. *Kytica s klinčekom* — litografia, 1932 (S. 337).
78. *Apatúra a mušky* — kresba tužkou, 1932.
79. *Apatúry v tráve* — kresba tužkou, 1932.
80. *Stúpajúci oblak* — litografia, 1932 (S. 335).

VYOBRAZENIA V TEXTE

Domov v Pohorelskej Maši — kresba tužkou, 1932 (str. 7).
Ruže a zlatohlávky — kresba tužkou (str. 13).
Cigánske dievča (štúdia) — kresba tužkou (str. 15).
Huby v Maši — kresba tužkou, 1935 (str. 18).

Odpočívajúci Pan — litografia, 1936 (S. 409) (str. 19).
Satyr s nymfou — kresba uhlom, 1934 (str. 23).
Raky na mise — kresba tužkou, 1932 (str. 25).
Švabinský v Maši — fotografia, 1936 (str. 27).

FAREBNÉ PRÍLOHY

Poludnie na horách — olej, 1935 (str. 31).

Slovenský chlapec — kolorovaná litografia, 1937 (S. 426) (str. 9).

Na prebale: *Slovenský chlapec z profilu* — kolorovaná litografia, 1937 (S. 433).

ch — litografia, 1935 (S. 380).

grafia, 1935 (S. 382).

kresba tužkou, 1932.

tografia, 1933 (S. 333).

1934 (S. 366).

32.

žkou, 1932.

a, 1932 (S. 331).

ou, 1931.

, 1934 (S. 377).

i. 427).

fia, 1934 (S.368).

fia, 1932 (S. 337)

užkou, 1932.

žkou, 1932.

, 1932 (S. 335).

936 (S. 409) (str. 19).

, 1934 (str. 23).

1932 (str. 25).

1936 (str. 27).

itografia, 1937 (S 426) (str. 9).

433).

MAX ŠVABINSKÝ NA SLOVENSKU * ÚVODNÉ SLOVO NAPÍŠAL, MAJSTROVE ORIGINÁLY VYBRAL
A USPORIADAL JOZEF KAUSITZ * VYDALO VÝTVARNÉ NAKLADATEĽSTVO TVAR V BRATISLAVE *
ROKU 1953 * AKO SVOJU 35. PUBLIKÁCIU * V GRAFICKEJ ÚPRAVE JAROSLAVA MACÁKA * PÍSMOM
BEMBO S MONOTYPOVEJ SADZBY VYTLAČILI GRAFICKÉ TLAČIARNE, N. P. V BRATISLAVE * ŠTOČKY
ZHOTOVIL ORBIS V PRAHE, ZÁVOD 2, N. P. STREDISKO 229 * VYŠLO V NÁKLADE 4000 VÝTLAČKOV.

Redakčný kolektív nakladateľstva vedie Ladislav Saučín. Publikáciu
korigoval Svetozár Kresák. 30109, 3540, č. v. 7. 811, 53. Vydanie
prvé. 13 PH, 1,37 + 7.08 AH, 8,67 VH. Skupina papiera 403 28,
formát 50×70, 120 g. Tlač plochá. Štočky objednané 15. V. 1953,
rukopis odovzdaný polygrafickému priemyslu na spracovanie 30. VII.

1953. Tlač november 1953. 4%. Strán 116.

Cena Kčs 40,—.